

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΣΤ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 1 ΜΑΪΟΥ 1967 | ΑΡΙΘ. 9

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Ἄς προσέξουν πολὺ.

Φαίνεται ὅτι ὁ κόσμος, καὶ δυστυχῶς ὅπως ἰδιαίτερος ἡ νεότης, ἔχει χάσει τὴν ἠθικὴν τῆς ἰσορροπίας. Διότι εἶναι ἐντελῶς ἀνεξήγητος ἡ ὑστερία ὑπὸ τῆς ὁποίας καταλαμβάνεται ὡσάκις ἐμφανίζονται διάφοροι ξένοι «καρηκομόοντες», ψευδοκαλλιτέχναι· οἱ ὅποιοι ἐνδύομενοι μὲ πολυχρώμους ἐξωφρενικὰς ἀμφιέσεις δίδουν, ἀδιαφοροῦντες ἀνευρυθριάστως διὰ τὴν εὐπρέπειαν, συναυλίας δῆθεν καλλιτεχνικὰς καὶ εἰσπράττουν ἀπὸ τοὺς ἀφελεῖς γενναιότατα ποσά. Ἐνῶ δὲ μετὰ μεγάλης συνήθως δυσκολίας εἰσπράττονται ἐλάχιστα κέρματα διὰ καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις, ποὺ ἐξυτηρετοῦν εὐγενεῖς πράγματα καὶ φιλανθρωπὸς σκοποῦς, αὐτοὶ κυριολεκτικῶς θησαυρίζουν!

Μιά τοιαύτη συναυλία ἐδόθη πρὸ ἡμερῶν εἰς τὸ Στάδιον τοῦ Παναθηναϊκοῦ ἀπὸ τοὺς περιβοήτους «Ρόλλινγκ Στόουν», κυλιόμενες δηλαδὴ πέτρες· εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν 10.000 περίπου νέοι μας, διὰ ν' ἀκούσουν τὰ κακόγουστα καὶ βαρβαρόηχα μουσικὰ των κατασκευάσματα. Καὶ εἶναι ἀληθῶς εὐτύχημα ὅτι δὲν ἐκυριάρχησεν καὶ εἰς τὴν νεολαίαν μας τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς παρανοικῆς ἐξαλλότητος, ποὺ ἠνάγκασε πρὸ ἡμερῶν τὴν ἀστυνομίαν ξένης πρωτευούσης νὰ ἐπέμβῃ δραστηκῶς καὶ εἰς ἄλλεπάλληλα κύματα, διὰ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ὑστερισμοὺς των καὶ τὰς καταστροφὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐξετράπησαν οἱ νεαροὶ τοὺς ἀκροαταί, ὑπὸ τὴν ἐκβαρβαρίζουσαν ἐπίδρασιν τῆς μοντέρνας δῆθεν μουσικῆς των.

Ἄς προσέξουν πολὺ οἱ γονεῖς, οἱ ὅποιοι ἐπιτρέπουν εἰς τὰ τέκνα των τὰς ἡμιαγρίας καὶ ἀγελαίας αὐτὰς καλλιτεχνικὰς δῆθεν ἱκανοποιήσεις. Καὶ ἄς προσέξουν, πολὺ περισσότερο ἀκόμη, αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαί, αἱ ὅποιοι ἐπιτρέπουν τὰς καλλιτεχνικὰς αὐτὰς ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων ψευδοκαλλιτεχνῶν—

καὶ μάλιστα εἰς ἡμέρας ἐσωτερικῆς περισυλλογῆς, ὅπως εἶναι ἡ μεγάλη Τεσσαρακοστή—τῶν ὁποίων τὰ παραληρήματα, οἱ κραδασμοὶ καὶ οἱ βάρβαροι ρυθμοὶ προκαλοῦν εἰς τὴν νεολοίαν μας τὴν ροπήν πρὸς παρομοίους πιθηκισμούς. Ἄς μὴ λησμονώμεν, ὅτι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν κατεδικάσθη κάποτε εἰς θάνατον ὁ Σωκράτης, ὡς διαφθείρων δῆθεν τοὺς νέους μὲ τὴν διδασκαλίαν του. Τόση ἦτο ἡ προσοχὴ διὰ τὴν ὀρθὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεότητος.

Παρέμεινεν ἀνικανοποίητος.

Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον μετέφερον εἰς τὴν ὀθόνην Ἴταλὸς σκηνοθέτης, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπαίζετο κατ' αὐτὰς εἰς διαφόρους κινηματογραφικὰς αἰθούσας, ἀποτελεῖ νομίζομεν μίαν ἀκόμη σαφῆ ἀπόδειξιν, πόσον ματαία εἶναι ἡ προσπάθεια πού καταβάλλεται, διὰ νὰ ὑψωθῇ ὁ κινηματογράφος ὡς ἔννοια καὶ ὡς τέχνη ὑψηλὴ καὶ ἰσαξία πρὸς τὸ θέατρον. Καὶ βεβαίως δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ὑπάρχουν κινηματογραφικὰ ἔργα ἐξαιρέτου ἀποδόσεως, καὶ τὰ ὁποῖα δίδουν μίαν ἔντονον πνευματικὴν χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν. Διότι ἀποτελοῦν ἐπιτυχῆ καὶ λαμπρὰν εἰκονογραφικὴν ἀφήγησιν μιᾶς ἀληθινῆς ἱστορίας, πλαισιουμένην ἀπὸ καλλιτεχνικωτάτας εἰκόνας.

Εἶναι ὅμως δύσκολον ἀπολύτως ν' ἀποδώσῃ ὁ κινηματογράφος, ὅπως τὸ παιζόμενον εἰς τὸ θέατρον δρᾶμα, τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν βαθύτατα συγκινοῦσαν ἔκφρασιν τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς συναισθηματικῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ἐντελῶς ὑπερβολικαὶ καὶ ἀνεδαφικαὶ αἱ ἐκφράσεις τῶν διαφόρων κριτικῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν «κατὰ Ματθαῖον κινηματογραφικὴν ἀφήγησιν τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ» ἀποδίδουν «ἀδρότητα, λιτότητα, λειτουργικότητα» καὶ τὰς ἄλλας ὑπερβολάς, τὰς ὁποίας γράφουν.

Ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐνεθουσιάσθημεν ἀπὸ τὴν παιζομένην ταινίαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπεγοητεύθημεν. Ὑπὸ τοῦ ἰδίου δὲ συναισθήματος κατεῖχοντο προφανῶς καὶ οἱ παρακολουθοῦντες τὸ ἔργον—σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις—ιδιωῶται, τῶν ὁποίων τὸ θρησκευτικὸν συναισθηματὸν παρέμενε προφανῶς ἀνικανοποίητον καὶ τὸ ἐσχολίαζον δυσμενῶς. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, οὔτε πειραματισμοὶ, οὔτε σφάλματα οἰαδῆποτε ἐπιτρέπονται. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὴν ἱερὰν Παράδοσιν. Καὶ ἡ συντροφεύουσα τὸ ἔργον μουσικὴ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὴ ὑποβλητικότητα ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν τῆς εἰκόνας. Καὶ νὰ δημιουργῇ βα-

θείας συγκινήσεις, αἱ ὁποῖαι νὰ στερεώνουν τὸ πνεῦμα εἰς τὰ ὑπερκόσμια.

Ἡ Κυριακὴ ἀργία.

Τὸ γεγονός εἶναι ἐντυπωσιακόν. Καὶ εἶναι διδακτικώτατον δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, πού δὲν «ἀγιάζομεν», ὅπως ἐπιβάλλεται, τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, τὴν Κυριακὴν. Ὁ Ἑβραῖος συγγραφέας καὶ ποιητὴς Σ. Ἀνιού δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν τελευτὴν τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας, πού τὸν ἐτίμησεν μὲ τὴν ἀπονομὴν τοῦ βραβείου Νόμπελ, ἐπειδὴ ἦτο Σάββατον !

Ὁ λαός μας, ὁ ὁποῖος τόσον γνησίως θρησκεύεται, πρέπει εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ διαφωτισθῇ εἰδικῶς καὶ ἐπιμόνως· καὶ νὰ μάθῃ νὰ σέβεται, ὅπως οἱ πατέρες του, τὴν Κυριακὴν, μὲ ἀφετηρίαν τὸν Ἐκκλησιασμόν. Αὐτὴ ἡ μέριμνα ἐμπίπτει εἰς τὰ πρῶτιστα καθήκοντα τοῦ Ἐφημερίου. Οὓτος ὄχι μόνον μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ μὲ τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ καὶ συγχρωτιζόμενος εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοὺς Χριστιανούς, πρέπει νὰ τοὺς καλλιεργῇ τὴν φωτεινὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα ἀφιερωμένη κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ λάβῃ τὰ μέτρα της, καὶ νὰ περιφρουρήσῃ μὲ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τῆς ἰδικῆς της πλευρᾶς τὴν τήρησιν τῆς Κυριακῆς ἀργίας, τὴν ὁποῖαν ἡ ἰδίᾳ ἐθέσπισεν.

« Ὑπάρχει ἐνδιαφέρον δι' ἐξουσίαν... ».

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς τύπος τῆς χώρας μας, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, δὲν ἐδημοσίευσεν οὔτε ἐσχολίασε τὰς προσφάτους δηλώσεις τοῦ Ἀγγλου Ἰησοῦίτου θεολόγου κ. Τσάρλς Ντεΐβις, τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῶν ὁποίων ἔχουν ὡς ἑξῆς: « Δι' ἐμὲ ἡ χριστιανικὴ ἀφοσίωσις εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν εὐρίσκω ὅτι ἡ ἐπίσημος Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δεικνύει αὐτὸ τὸ διττὸν ἐνδιαφέρον. Ὑ π ἄ ρ χ ε ι ἔ ν δ ι α φ έ ρ ο ν δ ι' ἐ ξ ο υ σ ί α ν ἐ π ἰ θ υ σ ί α τ ῆ ς ἄ λ η θ ε ί α ς ... Ἡ γενικὴ μου ἀντίληψις περὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μὲ θέτει ἔξω τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει σταθερὸν βιβλικὸν θεμέλιον πού νὰ στηρίξῃ τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας... Βλέπω τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν νὰ καταστρέφῃ τὸ ἄτομον, δὲν δύναμαι πλέον νὰ τὴν δεχθῶ ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς Χάριτος ».

Τὰς φοβερὰς αὐτὰς κατηγορίας κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξακοντίζει τυχαῖός τις καὶ ἀσήμαντος ἄνθρωπος,

ἀλλὰ εἰς ἀνανήψας τέως ἐπιφανῆς Ἰησουίτης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Κληρικὴ Ἐπιθεώρησις», καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὸ παρὰ τὴν Ὁξφόρδην Κολλέγιον τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἐμπειρογνώμων τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Οἱ εὐλαβέστατοι ἐφημέριοί μας καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀνωτέρω δηλώσεις τοῦ Ἰησουίτου θεολόγου κ. Τσάρλς Ντέιβις καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιοῦν, ὡσάκις παραστῆ ἀνάγκη, πρὸς συγκράτησιν καὶ ἀποστόμωσιν ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ἀδικαιολόγητον σπουδὴν διὰ τὴν ἔνωσίν μας μὲ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, δηλ. διὰ τὴν ὑποταγὴν μας εἰς τὸν πάπαν, διότι ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία—ὡς ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἀναφερθεὶς Ἰησουίτης—ἐνδιαφέρεται μόνον «διὰ τὴν ἔξουσίαν».

Δὲν ἴσχυσαν νὰ νεκρώσουν.

Ἡ ἱστορία μᾶς παρέχει ἀναριθμήτους καὶ ἀδιασείστους μαρτυρίας ὅτι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅτι οὐδεμίαν δύναμιν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν εἶναι ἱκανὴ νὰ τὸ ἐκρίζωσῃ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οἷαδὴποτε σατανικὰ μέσα καὶ ὀσηνδῆποτε σκληρότητα καὶ ἄν μετέρχεται.

Πρόσφατον μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας ταύτης ἀποτελεῖ ἡ Σβετλάννα, θυγάτηρ τοῦ πρώην παντοδυνάμου σοβιετικοῦ δικτάτορος Στάλιν, ἡ ὁποία μόλις ἔφθασεν ἐξ Ἑλβετίας εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἐδήλωσε πρὸς τοὺς δημοσιογράφους, ὅτι ἡ θρησκεία διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀπόφασίν της νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρωσίαν. «Ἄνετράφην—εἶπεν—εἰς τὸν κομμουνισμόν, ἀλλ' ὅταν ἐμεγάλωσα ἀντελήφθην, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσῃ κανεὶς χωρὶς τὸν Θεὸν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του». Αἱ δὲ τελευταῖαι εἰδήσεις φέρουν τὴν Σβετλάνναν, ὡς ἀσπασθεῖσαν κρυφίως τὴν Ὁρθοδοξίαν πρὸ τετραετίας.

Τὸ παράδειγμα τῆς θυγατρὸς τοῦ σοβιετικοῦ δικτάτορος Στάλιν δεικνύει ὅτι ὁ μπολσεβικισμὸς, παρ' ὅλας τὰς συντόνους προσπάθειάς πού κατέβαλε κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, δὲν κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Αἱ καταστροφαὶ καὶ τὸ κλείσιμον τῶν ναῶν, αἱ συλλήψεις καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ κλήρου, αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ τιμωρίαι καὶ ἡ συστηματικὴ ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα δὲν ἴσχυσαν νὰ νεκρώσουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τοὺς παλμούς τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, διότι αὕτη εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ

Β'

Συμβαίνει όμως ακόμη κι' αυτό· ότι ο ἐργάτης δη-
λαδὴ δὲν ἔχει σήμερα, κατὰ κανόνα σχεδόν, τὸ αἴσθημα,
πὼς τὸ ἔργο πού κάνει εἶναι χρήσιμο κι' ἀποδοτικὸ
γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ περίγυρό του. Καὶ γι' αὐτὸ
ἐργάζεται χωρὶς ζῆλο κι' ἀδιαφόρετα. Κι' ἐπειδὴ ἡ
ἐργασία του δὲν ἀνταποκρίνεται σὲ καμμίαν ἐσωτερικὴν
διάθεση, τοῦ φαίνεται σὰν ἀγγαρεία. Ἐργάζεται ἔξω
ἀπὸ τὴν συνήθειές του κι' ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρά του.
Ἡ δύσκολη περίσταση τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ
χωριό του· καὶ ν'ἀλλθῇ ἐδῶ στὴν πολυκόσμη πολιτεία,

Ἄξιέπαινος ἐφημεριακὴ δραστηριότης.

Εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀφανῶν ἱερέων τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου,
οἵτινες ἐργάζονται ἡρωϊκῶς καὶ πραγματοποιοῦν μεγάλα ἔργα
πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν καὶ δόξαν Χριστοῦ, εἶναι ἀναμφι-
βόλως καὶ ὁ ὑπὸ γνωστῆς θρησκευτικῆς ἐφημερίδος δικαίως
ἐξαρθεὶς «ἄγνωστος διὰ τοὺς πολλοὺς ἱερεὺς π. Παναγιώτης
Χανιωτάκης, Ἐφημέριος εἰς Ἄσκυφον, μικρὸν χωρίον—ἔχει 550
κατοίκους— τῶν Σφακίων Κρήτης. Αὐτὸς κατῴρθωσε νὰ προβά-
λῃ τοὺς δύο ἐκ Σφακίων νεομάρτυρας, Μανουήλ καὶ Ἰωάννην, νὰ
ἐκδώσῃ δύο φορὰς τὴν πρὸς τιμὴν αὐτῶν συνθεθεῖσαν ἀκολου-
θίαν, νὰ ἀνοικοδομήσῃ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῶν δύο αὐτῶν νεο-
μαρτύρων καὶ τοῦ ἁγίου Νεκταρίου καὶ νὰ τὸν κοσμήσῃ μὲ
ἱεράς εἰκόνας βυζαντινῆς τέχνης, φιλοτεχνηθείσας εἰς τὸ ἅγιον
Ὅρος. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἐγίναν τελετουργούντων δύο
Μητροπολιτῶν, παρισταμένων τῶν ἀρχῶν τῶν Χανίων καὶ
πλέον τῶν 3.000 πιστῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, προπαρα-
σκευασθέντες τῇ προτροπῇ τοῦ ἱερέως των, διὰ τῆς ἱεραῆς ἐξο-
μολογήσεως καὶ τριήμερου νηστείας, ἐκοινώνησαν ὅλοι κατὰ
τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαίνιων. Ἐπὶ πλέον διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ
ἰδίου ἱερέως ἀνωκοδομήθησαν εἰς Ἄσκυφον δύο ξενῶνες, οἱ ὁ-
ποῖοι ἤμποροῦν νὰ περιλάβουν 150 ἄτομα ἕκαστος, ἰδρύθη δὲ
καὶ βιβλιοθήκη».

Ἄς εὐχρηθῶμεν, ἵνα ἀνάλογος καὶ παρομοία δραστηριότης
ἀναπτυχθῇ ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν εὐλαβεστάτων ἐφη-
μερίων μας.

νά γίνη μεροκαματιάρης στις οικοδομές, στὰ νταμάρια, ἢ ὅπου ἄλλοῦ. Κι' ἀπὸ ἐλεύθερος δουλευτῆς ποὺ ἦτανε, αἰσθάνεται τώρα, κάθε στιγμή, πὼς ἔχει ἀπὸ πάνω του ἓνα σκληρὸ ἀφεντικό, κι' ἓνα μάτι ποὺ τὸν παρακολουθεῖ προσεκτικὰ κι' ἄγρυπνα. Ἡ ἐργασία, ἔτσι, τοῦ φαίνεται καταναγκαστική, χωρὶς ἀνάσα, καὶ βαρύτερη ἀπ' ὅτι εἶναι. Καὶ τὴν νοιώθει σὰν σκλαβιά, ποὺ τὸν ἐξουθενώνει· καὶ ποὺ τοῦ ἐκμηδενίζει τὴν προσωπικότητά του καὶ τὴν πρωτοτυπία του.

* * *

Ἄλλοιῶτικα δούλευε στὸ χωριό του, σὰν ζωμάχος, σκαφτιᾶς, ζευγαῶς, ἢ κι' ὀτιδήποτε ἄλλο. Τῶνοιωθεν αὐτὸ σὰν ἔργο του, σὰν προορισμὸ του καὶ σὰν δημιουργική του κλήση. Κι' ἔσκαφτε καὶ διπλόσκαφτε στ' ἀμπέλια ἢ στοὺς ἀγρούς, κι' ὄργωνε κι' ἐκαμάτευε τὰ χωράφια, πασίχαρος, χωρὶς νὰ κουράζεται βαρειά, καὶ μ' ἓνα ἐσώτατο συναίσθημα δημιουργοῦ. Ἡ ἐργασία του καὶ ὁ μόχθος του ἦτανε μιὰ προσφορά του στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ἐδῶ ὅμως, μέσα στὴν πολὺβουη πολιτεία, ποὺ ὁ καθένας προσπερνᾷ τὸν ἄλλον ἀδιαφόρητος, ἡ δουλειὰ ποὺ κάνει τοῦ εἶναι βαρετή, καὶ τὴν αἰσθάνεται γι' αὐτὸ σὰν μυλόπετρα ποὺ ἀλέθει τοὺς ἄρμους του. Καὶ τὴν κάνει ράθυμα κι' ἀνέμελα κι' ἀνόρεξα· καὶ τοῦ μουνιάζει θαρρεῖς τὴν ἐλεύθερη κρίση του. Καὶ μόλις τοῦ δοθῆ εὐκαιρία, ξεγελᾷ τὸν ἐργοδότη του· ἢ καὶ τὸν πιέζει κι' αὐτὸς μὲ ὑπερβολικὲς ἀξιώσεις, ἐπειδὴ τὸν θεωρεῖ σὰν ἐκμεταλλευτὴ του...

* * *

Καὶ δημιουργεῖται, ἔτσι, ἓνας φαῦλος κύκλος, γεμᾶτος ἀπὸ ψευτιά, ὑποκριτικὴ προθυμία, ἀμοιβαίαν καχυποψία· καὶ χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως κατανόηση τῆς ἱερῆς καὶ τῆς λυτρωτικῆς σημασίας ποὺ ἔχει ὁ ἀνθρώ-

πινος μόχθος. Ἡ σχέση ἐργάτη καὶ ἐργοδότη εἶναι συγγνή, ἀποπνικτικὴ καὶ ζυγιάζεται, σὲ κάθε περίστασι, μὲ τὰ ψεύτικα σταθμὰ τοῦ συμφέροντος μονάχα. Ὁ ἐργάτης νοιώθει νὰ λογαριάζεται ἀπὸ τὸν ἐπιχειρηματίαν σὰν ἓνα ἄψυχο ὄργανο τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας, χωρὶς νὰ τοῦ χαϊδεύῃ τὸ ἰδρωμένο του μέτωπο καμμιά πίστη. Κι' ὁ ἐργοδότης σβουρίζεται μέσα στὸν πύρινο κύκλο τῆς συμφεροντολογικῆς του νοοτροπίας. Κι' ὅσο κερδίζει, κι' ὅσο ἀπολαβαίνει περισσότερα ὑλικά ἀγαθὰ, τόσο κεντρίζεται ὁ πόθος του γιὰ περισσότερα· καὶ τόσο αὐξάνει ἡ ἠθικὴ του φτώχεια. Καὶ ἡ κυρία του προσπάθεια καὶ σκέψη εἶναι, πῶς ν' ἀντικαθιστᾷ τὰ ἐργατικὰ πολυέξοδα χέρια μὲ μηχανές, γιὰ νὰ λιγοστεύουν τὰ ἔξοδά του.

* * *

Κι' ὅμως κι' ὁ ταπεινότερος ἀκόμη ἐργάτης, ποῦ ἡ ζωὴ του ξοδιάζεται σ' ἀπασχολήσεις κοινότατες, εἶναι «εἰκόνα Θεοῦ». Καὶ μπορεῖ ν' ἄχῃ χαρίσματα καὶ πνευματικὲς δωρεὲς ἀνώτερης ποιότητος, ποῦ δὲν ἐκδηλώνονται βέβαια ἄμεσα στὴν ἐργασία ποῦ κάνει· θὰ μπορούσαν ὅμως, ἂν βοηθηθῇ κι' ἂν χειραγωγηθῇ, μὲ στοργὴ καὶ μὲ σύνεση, νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ προχωρήσῃ σταθερὰ σὲ μιὰν ἀνώτερην ἐξέλιξιν. Καὶ εἶναι κρίμα μεγάλο νὰ μένουν συχνά, ἀπὸ ἀπρονοησία τῆς πολιτείας, ἀνεργήτα μὲ ἀνεκδήλωτα τόσο πλούσια πνευματικὰ δῶρα. Ἡ εὐθύνη γι' αὐτὸ βαρύνει αὐτοὺς ποῦ τιμονεύουν τὸ σκάφος τῆς Πολιτείας. Γιατὶ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦν, πῶς κάθε ἄνθρωπος κλείνει μέσα του μιὰν αἰώνια ψυχὴ. Κι' ὅτι, ὅπως εἶπεν ὁ Χριστός, ἡ ψυχὴ του αὐτῆ εἶναι ἡ ἀνώτατη ἀξία τοῦ κόσμου, ποῦ πρέπει νὰ τὴν ὑπηρετοῦν πρόθυμα ὅλες οἱ ἄλλες ἀξίες.

* * *

Καὶ βέβαια δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι λειτουργία κοινωνική, ἀφοῦ συντελεῖται μέσα στὴν κοινωνία καὶ μέσα στὴν κοινὴ καὶ συνειθισμένη ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ τὴν τιμοῦμε, ἀπὸ τὴν ταπεινότερη, ἕως τὴν ὑψηλότερη καὶ τεχνικώτερη· γιατί ἔχει ἓνα χαρακτῆρα ἱερὸ γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο. Κι' ὁ Zimmermann λέει κάπου γιὰ νὰ τονίσῃ τὴ μεγάλη τῆς σημασία.—«Θέλεις ν' ἀνατρέψῃς καὶ ν' ἀναστατώσῃς καὶ τὴν μεγαλύτερη πολιτεία, ὅπως εἶναι τὸ Λονδῖνον; Ἀπότρεψε, ἂν τὸ μπορῆς, τὸ λαὸ νὰ μὴν ἐργασθῇ κανεὶς ἐπὶ μιὰ βδομάδα μονάχα...».

Τὸν ἀποφασιστικὸ καὶ ἱερὸν ὅμως αὐτὸν χαρακτῆρα τῆς ἐργασίας τὸν ἀγνοοῦν κι' ὁ καπιταλισμὸς κι' ὁ κομμουνισμὸς. Γιατὶ καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ συστήματα παραθεωρεῖται ὅλως διόλου ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ αὐτόνομη ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ποτὲ δὲν ἐμερίμνησαν, μὲ σοβαρότητα γιὰ τὴν ἠθικὴ προσωπικότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἐργάτη· πῶς νὰ τοῦ δώσουν μεγαλύτερη χαρὰ κι' ἐλευθερία, πῶς ν' ἀνανεώνουν τὸ συναίσθημά του μὲ τροφοδοσία πνευματικὴ, καὶ πῶς νὰ πνέῃ γύρω του ἓνας ἀνοιξιιάτικος ἀέρας ζωῆς. Γιατὶ τὸ στυγνὸ («ὕλικὸ συμφέρον») ποῦ ἔχει γίνει σήμερα τὸ ἐλατήριον ποῦ κινεῖ τὴν ἀνθρωπομάζα, τὴν κάνει νὰ κατακυλᾷ πρὸς τὴν ἄβυσσο, χωρὶς γαλήνη, χωρὶς καμμιά ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάταση, κι' ἔρμαιο οἰκτρὸ τοῦ χρόνου. Καὶ μονάχα στὴν χαρτοπαιξία, στοὺς βάρβαρους χορούς, καὶ στοὺς αἰσθησιακοὺς ἐρεθισμοὺς ἀναζητᾷ τὴν ξεκούραση.

* * *

Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἀντίπαλα συστήματα θεωροῦν τὸν ἀνθρώπο σὰν ἓνα ἀπλὸ ὄργανο καὶ σὰν ἓνα μέσο, γιὰ ν' αὐξήσουν τ' ἀγαθὰ τους, καὶ γιὰ ν' ἀποκτήσουν περισσότερὴ δύναμη. Ἡ δίψα γιὰ τὶς ὕλικές ἀπολαύσεις κυριαρχεῖ σήμερα στὴ συνείδηση τοῦ κόσμου καὶ ἡ μη-

χανοποίηση τῆς ζωῆς, ὅπως λέει ὁ Μπέρξον, ἐμποδίζει τὸν ἄνθρωπο νὰ «ὀρθωθῆ καὶ νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανόν». Κι' ὅμως ὁ Χριστὸς εἶπεν: «τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Ματθ. ιστ', 26). Πόσο ὅμως ἔχομε ξεμακρύνει σήμερα, ἀπὸ τὴν ὑψωτικὴ καὶ λυτρωτικὴν αὐτὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς; Πόσο λίγο εἴμαστε πραγματικὰ Χριστιανοί!

* * *

Ὁ κομμουνισμὸς μάλιστα στὸν ἀγῶνα δῆθεν ποὺ κάνει γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἐργάτη, τὸν ἀλυσσοδένει περισσότερο· καὶ τὸν κάνει πραγματικὸ σκλάβο. Δικαίωμα ἀπεργίας δὲν ἀναγνωρίζει ὁ κομμουνισμὸς στὸν ἐργάτη. Κι' ὅταν μεταμορφώνωμε τὴν ἐργασία σὲ σκλαβιά, γίνεται ἐξαναγκασμὸς, κι' ὄχι ἐλεύθερη ἀπάντησις τοῦ ἀνθρώπου στὴ δημιουργικὴ του κλήσις ἀπὸ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει ν' ἀπαλλάξωμε τὴν ἐργασία ἀπ' ὅλα τὰ θλιβερὰ καὶ δολερὰ φαντάσματα καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τοῦ καπιταλισμοῦ, καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὴν ὑψώσωμε σὰν ποιότητα καὶ σὰν δημιουργία, ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴν ἀνάγκη νὰ τελειοποιῆται ἡ ζωή. Καὶ νὰ σκεπτόμαστε, πὼς ἐμπεριέχει μὲν κόπους καὶ ἀγῶνες ποὺ γεννοῦν δικαιώματα, ἀλλὰ κι' ἐπιβάλλει εὐθύνες. Γιατί, μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό, τὸν τέλειο Θεὸ καὶ τέλειον ἄνθρωπο, ὁ καθένας μας μετέχει κατὰ κάποιον τρόπο, στὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς ἀγίας Τριάδος· καὶ χρέος μας εἶναι ν' ἀνηφορίζωμε πάντα πρὸς τὴς κορφὰς τῆς ζωῆς.

(Συνεχίζεται)

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ

Ο ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΚΗ'. Μαλαχίαν δὲ πῶς παριδεῖν, νῦν μὲν ἐγκαλοῦντα πικρῶς τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ὀνειδίζοντα, τὸ ὄνομα Κυρίου φαυλίζουσι· καὶ προστιθέντα ἐν τίσιν· ἐν τῷ προσάγειν πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἄρτους ἡλισγημένους, βρώματα οὐ καρπώματα· καὶ ἅ μὴδ' ἂν τῶν ἡγουμένων τινὲ προσενέγκοιεν, ἢ ἀτιμασθεῖεν ἂν προσενεγκόντες· ταῦτα προσφέρειν τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων εὐχὴν εὐξαμένους, χολὰ καὶ ἄρρωστα καὶ διεφθαρμένα, καὶ βέβηλα παντελῶς καὶ ἀπόπτυστα. Νῦν δὲ τῆς πρὸς τοὺς Λευίτας τοῦ Θεοῦ διαθήκης ὑπομιμνήσκοντα ἡ δὲ ἦν, τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰρήνης, καὶ φόβῳ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ στέλλεσθαι. «Νόμος, φησὶν, ἦν ἀληθείας ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἀδικία οὐχ εὐρέθη ἐν ταῖς χεῖρεσιν αὐτοῦ· ἐν εἰρήνῃ κατευθύνων ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἐπέστρεψεν ἐξ ἀδικίας· ὅτι χεῖλη ἱερέως φυλάσσεται γινῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ». Καὶ ἡ αἰτία ὡς τιμίαι τε ἅμα καὶ φοβερά ! Διότι ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστιν. Καὶ παραιτοῦμαι μὲν τῶν ἐπὶ τούτοις ἄρῶν τὸ βλάσφημον, φοβοῦμαι δὲ τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ὃ μέτριόν τε εἰπεῖν ἅμα καὶ συμφέρον. Εἰ ἔτι ἀξιόν, φησὶν, ἐπιβλέψαι εἰς θυσίαν ἡμῶν, ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν. Ὡς ἂν μάλιστα δυσχαιραίνων, καὶ τὴν ἱερουργίαν αὐτῶν διὰ τὴν κακίαν ἀποπεμπόμενος.

— «ἡ λ ι σ γ η σ μ ἔ ν ο υ ς ἄ ρ τ ο υ ς» (Μαλαχία Α, 6.7)

* Ἄρτους μiasμένους, μονχλιασμένους, ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀλισγέω, πὸδ σημαίνει μολύνω.

— «Β ρ ὠ μ α τ ἄ ο ὄ κ α ρ π ὠ μ α τ α»

Βρώματα ἐννοεῖ, τὰ προϊόντα πὸδ ἦσαν κοινὰ γιὰ ὅλους, καὶ καρπώματα τὰ ἐκλεκτὰ καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ, πὸδ τὰ προσέφεραν στὸ Θεὸ.

— «Ν ὄ μ ο ς ἦ ν ἀ λ η θ ε ι α ς...», (Μαλαχία Β, 6.)

ΚΗ'. Πῶς ὅμως νὰ παραβλέψωμε τὸν Μαλαχία, ποὺ τώρα μὲν κατηγορεῖ πικρὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐλέγχει ὀνειδιστικὰ πῶς ἐξευτελίζουν τ' ὄνομα τοῦ Κυρίου· καὶ προσθέτει καὶ μὲ ποιῆς τοὺς ἐνέργειες—μὲ τὸ νὰ προσφέρουν δηλαδὴ στὴν προσκομιδῇ ποὺ κάνουν στὴν ἀγία πρόθεση ἄρτους μολυσμένους—ποὺ εἶναι καλοὶ γιὰ φάγωμα, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ ἀντίδωρο· καὶ ποὺ ἂν τυχὸν τοὺς πρόσφεραν σὲ κάποιον ἐπίσημο, θὰ ἐντρέπονταν ἐξάπαντος γιὰ τὴν προσφορά τοὺς αὐτῇ. Κι' ὅμως αὐτὰ τὰ λειψὰ κι' ἄρρωστα καὶ χαλασμένα καὶ ποὺ εἶναι ὅλως διόλου βέβηλα καὶ κατὰ-πτυστα τολμοῦν νὰ τὰ προσφέρουν στὸν Κύριο τοῦ παντός, τὴν ὥρα ποὺ ὑψώνουν τὴν δέησή τους.

Καὶ τοὺς θυμίζει ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Λευῖτες, ποὺ ἀφοροῦν τῇ ζωῇ καὶ τὴν εἰρήνῃ· νὰ συνέχωνται δηλαδὴ ἀπὸ φόβο πρὸς τὸν Κύριο, καὶ νὰ συστέλ-λωνται ἀκούοντας νὰ προφέρεται τ' ὄνομά Του. «Ὁ νόμος τῆς ἀλή-θειας—λέει—κυβερνᾷ τὸ στόμα του, κι' ἄδικο λόγο δὲν εἶπανε ποτὲ τὰ χεῖλη του· καὶ εἰρηνικὰ κατευθύνοντας τὸν λαὸ συνοδοιπο-ρεῖ μαζί του· καὶ ξαναγυρίζει πίσω πολλοὺς ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς ἀδικίας. Γιατὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα πρέπει νὰ στολίζωνται μὲ σύν-εση, καὶ νὰ εὐλαβοῦνται τὸν Νόμο, ποὺ ὅλοι ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐκπορευέται ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ ἡ αἰτία καὶ σεβαστότατη εἶναι μὰ καὶ φοβερὴ μαζί. Ἐπειδὴ εἶναι ἄγγελος τοῦ Παντοδύναμου Κυρίου».

Καὶ δὲν παραδέχομαι μὲν τοὺς βλάσφημους ἀναθεματισμοὺς του ἐπάνω σ' αὐτὰ, τὴν τρέμω ὅμως τὴν ἀλήθεια. Λέω ὅμως αὐτό, ποὺ κι' ἀνώδυνο εἶναι νὰ τὸ ξεστομίση κανεὶς, μὰ κι' ὠφέλιμο μαζί. «Ἄν ἀξίζη—λέει—τὸν κόπο νὰ δείχνῃ συγκατάβαση στὶς θυ-σίεις μας, ἢ νὰ δέχεται ἀπὸ τὰ χέρια μας τὶς προσφορὰς μας». Γιατὶ φαίνεται πάρα πολὺ ἀγανακτισμένους· κι' ἐξ αἰτίας τῆς κα-κίας μας ἀποκρούει τὶς ἱεροπραξίας μας.

ΚΘ'. Γιατὶ βέβαια, ἔταν θυμηθῶ τὸν Ζαχαρία, ἀνατριχιάζω ἀπὸ φρίκη γιὰ τὸ δρεπάνι καὶ γιὰ τὰ ὅσα αὐτὸς καλαναρχᾷ ἐναν-τίον τῶν ἱερέων. Γι' αὐτὰ ἐπίσης ποὺ φανερώνει γιὰ τὸν Ἰησοῦ τὸν περιβόητον μεγάλον ἀρχιερέα, ποὺ ἀφοῦ, μὲ τὴν περιγραφή ποὺ τοῦκανε τὸν περιτύλιξε μ' ἀκάθαρτη κι' ἀνάξια φορεσιά, τοῦ φόρεσε κατόπιν τὴν ἱερατικὴ καὶ λαμπρῇ· καὶ γιὰ τὰ ὅσα ἀφ' ἑτέρου, συνομιλώντας μαζί του ὁ Ἄγγελος, τὸν πρόσταξε κι' ἔκαμε στὸν Ἰησοῦ. Κι' αὐτὰ μὲν σὰν ἀνώτερα καὶ σὰν ὑψηλότερα ἴσως, ἀπὸ τὸ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τοὺς πολλοὺς ἱερεῖς, ἃς τὰ προσπε-ράσωμε μὲ τιμητικὴ σιωπῇ· ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι τοῦ παράστεκε κι' αὐτουνοῦ ἀπὸ τὰ δεξιὰ του ὁ Διάβολος, γιὰ νὰ τοῦ ἐναντιώνεται.

ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΚΘ'. Ζαχαρίου μὲν γὰρ ὅταν μνησθῶ, φρίσσω τὸ δρέπανον· ὁμοίως καὶ ἅ κατὰ τῶν ἱερέων μαρτύρεται οὗτος. "Α μὲν περὶ Ἰησοῦ τοῦ πάνυ ἱερέως τοῦ μεγάλου παραδηλοῖ, ὃν περιδύσας τῷ λόγῳ τὴν ρυπαρὰν ἐσθῆτα καὶ ἀναξίαν, τὴν ἱερατικὴν καὶ λαμπρὰν περιτίθησιν· ὅσα τε ἄγγελος αὐτῷ λέγων πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπισκῆπτων πεποιήται. Ταῦτα μὲν ὡς μείζονα καὶ ὑψηλότερα ἴσως, ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἱερέας ἀναφερόμενα, σιωπῆ τιμάσθω· πλὴν ὅτι καὶ τούτου ἐκ δεξιῶν ὁ διάβολος εἰστήκει τοῦ ἀντικεῖσθαι αὐτῷ. Πρᾶγμα ἐμοὶ γοῦν οὐ μέτριον, οὐδὲ ὀλίγου φόβου καὶ φυλακῆς ἄξιον. "Α δὲ τῶν λοιπῶν κατηγορεῖ ποιμένων ἐπιμελῶς καὶ καθάπτεται, τίς οὕτω τολμηρὸς καὶ τὴν ψυχὴν ἀδαμάντινος, ὥστε μὴ τρέμειν ἀκούων, καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ γίνεσθαι μετρίωτερος; «Φωνή, φησί, θρηνοῦντων ποιμένων· ὅτι τεταλαιπώρησεν ἡ μεγαλοσύνη αὐτῶν. Φωνὴ ἄρουμένων λεόντων· ὅτι τάδε πετόνθασιν». Μόνον οὐκ ἀκούει τῶν θρήνων, ὡς ἤδη παρόντων, καὶ συνθρηγεῖ τοῖς πάσχουσιν. "Ἐτι δὲ μικρὸν ἔμπροσθεν πληκτικώτερον καὶ σφοδρότερον· «Ποιμαίνετε, φησι, τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς, ἃ οἱ κτησάμενοι κατέσφαζον, καὶ οὐ μετεμελοῦντο· καὶ οἱ πωλοῦντες αὐτά, ἔλεγον· Εὐλογητὸς Κύριος, καὶ πεπλουτήκαμεν· καὶ οἱ ποιμένες αὐτῶν οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπ' αὐτοῖς· Διὰ τοῦτο οὐ φείσομαι οὐκ ἔτι ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Καὶ πάλιν. «Ρομφαία ἐξεγέρθητε ἐπὶ τοὺς ποιμένας, καὶ πατάξατε τοὺς ποιμένας, καὶ ἐκσπάσατε τὰ πρόβατα, καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρα μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας, καὶ ὠργίσθη ὁ θυμὸς μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀμνοὺς ἐπισκέψομαι». Προστιθεὶς ἤδη τῇ ἀπειλῇ καὶ τοῦ λαοῦ τοὺς προέχοντας· οὕτω φιλοπόνως προσκαθέζεται τῷ λόγῳ καὶ οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι δύναται ραδίως τῶν ἀπειλῶν. "Ὡστε δέδοικα μὴ καὶ αὐτὸς ἀπευκτὸς ᾧ, πάντων ἐξῆς μεμνημένος· "Ἄλλ' ὁ μὲν Ζαχαρίας οὕτως.

Λ'. "Ἔνα δὲ τοὺς ἐν τῷ Δανιὴλ παραδράμωμεν πρεσβυτέρους· καὶ γὰρ παραδράμοιμεν καὶ τὸ τῷ δεσπότῃ περὶ αὐτῶν καλῶς εἰρημένον, καὶ προηγορευμένον. "Ὅτι ἐξῆλθεν ἀνομία ἐκ Βαβυλῶνος ἐκ πρεσβυτέρων κριτῶν, οἳ ἐδόκουν κυβερνᾶν τὸν λαόν. Πῶς οἴ-

— «Φρίσσω τὸ δρέπανον»

Ζαχαρ. κεφ. β', γ', στ', ζ', ια', ιγ',

— «Πρὸς τὸν Ἰησοῦν»

'Ἐνοεῖ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναῆ, τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἰουδαίων. (Ζαχ. κεφ. Γ').

Πράγμα, πού για μένα τουλάχιστον δὲν ἦτανε μικρό, κι' ἀξίζει καὶ νὰ τὸ προσέχη κανεὶς, καὶ νὰ τὸ φοβάται πολὺ.

Τὰ ὅσα ὅμως κατηγορεῖ καὶ καταγγέλλει, προσεκτικὰ γιὰ τοὺς ἄλλους ἱερεῖς, ποιὸς εἶναι τόσο τολμηρὸς κι' ἔχει ἀπὸ διαμάντι τὴν ψυχὴ του καμωμένη, ὥστε νὰ μὴν τρέμη πού τ' ἀκούει, καὶ νὰ μὴν γίνεται περισσότερο αὐτοσυγκρατημένος καὶ καλύτερος;—ἀ' Ακούω, λέει, φωνές ἀπὸ ποιμένες πού θρηνολογοῦν, γιὰτὶ κατακουρελιάσθηκε τὸ μεγαλεῖό τους. Φωνές ἀπὸ λιοντάρια πού βγάζουν βρυχηθμούς, γιὰτὶ τὰ βρῆκε τὸ ἴδιο κακό». Ἀκούει σχεδὸν τοὺς θρήνους, σὰν νὰ γίνωνται μπροστά του, καὶ κλαίει κι' αὐτός, μαζὶ μ' ἐκείνους πού ὑποφέρουν. Κι' ἀκόμη, λίγο προητέρω, ξεστόμισε, μὲ τρόπο βαρύτερο καὶ σκληρότερο· — «Βόσκετε, λέει, τὰ πρόβατα πού εἶναι γιὰ σφάξιμο, καὶ πού αὐτοὶ πού τ' ἀπόκτησαν τ' ἀσφαξάν, καὶ δὲν ἐμετάνοιωναν· καὶ πού αὐτοὶ πού τὰ πουλοῦσαν ἔλεγαν—«Δόξα σοι ὁ Θεός, κι' ἔχομε πλουτήσει...Καὶ οἱ βοσκοὶ τοὺς ἀδιαφοροῦσαν ὅλως διόλου γι' αὐτά. Καὶ γι' αὐτό, λέει ὁ Παντοκράτορας Κύριος, δὲν θὰ λυπηθῶ πλέον καθόλου αὐτοὺς πού κατοικοῦν τῇ γῆ».

Κι' ἄλλοῦ πάλιν λέει·—«Νὰ ξεσηκωθῆτε καὶ νὰ περάσετε ἀπὸ ρομφαία τοὺς ποιμένες· καὶ νὰ τοὺς πατάξετε· καὶ νὰ τοὺς πάρετε στανικά τους τὰ πρόβατα· Καὶ θ' ἀφήσω τὸ χέρι μου νὰ πέση βαρὺ ἐπάνω στοὺς ποιμένες· κι' ὁ θυμὸς μου ξάναψεν ἐπάνω στοὺς ἀρχαυλῆδες· καὶ θὰ τοὺς ἐκδικηθῶ ἐπάνω στὰ πρόβατά τους». Καὶ προσθέτει τώρα στὴ φοβέρα του καὶ τοὺς προεστοὺς τοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν ἐπιμονὴ στέκει στὸ λόγο του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξεμακρύνῃ εὐκολὰ ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν του πού μὲ κυριεῖει τρόμος, μήπως κι' ἐγὼ πού τὰ μνημονεύω ὅλα μὲ τὴν σειρά τους, τοῦ γίνω κι' ἐγὼ ἀποκρουστικός. Κι' ὁ μὲν Ζαχαρίας αὐτὰ λέει.

Λ'. Καὶ φρόνιμο εἶναι νὰ παραλείψωμε τοὺς ἱερεῖς πού ἀναφέρονται στὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ· γιὰτὶ ἔτσι θ' ἀποφεύγαμε κι' αὐτὸ πού προειπώθηκε καὶ πού πολὺ καλὰ ἐδηλώθηκε γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Κύριον· «Ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Βαβυλωνῶνα διαδόθηκε ἡ παρανομία ἀπὸ τοὺς κριτὲς ἱερεῖς, πού αὐτοὶ ἐφαίνονταν πὼς ἐκυβερνοῦσαν τὸν λαόν. Πὼς ὅμως θ' ἀντιμετωπίσωμε τὸν Ἰεζεκιήλ, πού στάθηκε θεωρὸς κι' ἐξηγητὴς τῶν μεγάλων μυστηρίων καὶ θαυμάτων; Πὼς μὲν τὰ ὅσα παραγγέλλει στοὺς φύλακές των, γιὰ νὰ μὴν ἀποκρύπτουν τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀναπόφευκτὴν μ' αὐτὴν τιμωρίαν, ἐπειδὴ αὐτὸ οὔτε σ' αὐτοὺς εἶναι ἀφέλιμο, μὰ οὔτε καὶ σ' ἐκείνους πού πέφτουν στὴν ἁμαρτίαν· κι' ὅτι τὸ νὰ τὴν προβλέψουν καὶ τὸ νὰ τὴν προφανερῶσουν θὰ ὠφελήσῃ καὶ τοὺς δύο· ἂν οἱ μὲν πρῶτοι τὴν κηρύξουν, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ τὴν ἀκούσουν· χωρὶς ἄλλο ὅμως θὰ ὠφελήσῃ αὐτοὺς πού θὰ τὴν ἐφανέρωναν;

ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

σομεν Ἰεζεκιήλ τὸν τῶν μεγάλων ἐπόπτην καὶ ἐξηγητὴν μυστηρίων καὶ θαυμάτων; Πῶς μὲν ἅ τοῖς σκοποῖς διακελεύεται, μὴ κατασιωπᾶν τὴν κακίαν καὶ τὴν ἐπερχομένην ταύτῃ ρομφαίαν, ὡς οὔτε αὐτοῖς τοῦτο λυσιτελοῦν, οὔτε τοῖς ἀμαρτάνουσι; τοῦ δὲ προῖδέσθαι καὶ προκηρύξαι ἀμφοτέρους ὀνήσοντος, εἰ οἱ μὲν εἶποιεν, οἱ δὲ ἀκούσαιεν, ἢ πάντως γε τοὺς μηνύσαντας; Πῶς δὲ τὴν ἄλλην καταδρομήν, ἣν ποιεῖται κατὰ τῶν ποιμαίνοντων, νῦν μὲν ἐν τούτοις τοῖς ῥήμασιν· «Οὐαὶ ἐπὶ οὐαὶ ἔσται, καὶ ἀγγελία ἐπὶ ἀγγελίαν· καὶ ἐκζητηθήσεται ὄρασις ἐκ προφήτου, καὶ νόμος ἀπολεῖται ἐξ ἱερέως, καὶ βουλή ἐκ πρεσβυτέρων· νῦν δὲ ἐν ἐκείνοις πάλιν. Ὅτι ἀνθρώπου, εἶπον αὐτῇ· σὺ εἶ γῆ οὐ βρεχομένη, οὐδὲ ὑετὸς ἐγένετο ἐπὶ σέ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, ἧς οἱ ἀφηγούμενοι ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὡς λέοντες ὠρούμενοι, ἀρπάζοντες ἀρπάγματα, ψυχὰς κατεσθίοντες ἐν δυναστείᾳ». Καὶ μετ' ὀλίγα. «Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἠθέτουσαν νόμον μου, καὶ ἐβεβήλουσαν τὰ ἁγία μου· βεβήλοις τε καὶ ἁγίοις, φησὶν, οὐ διέστειλον, ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτοῖς ἐν· καὶ ἀπὸ τῶν σαββάτων μου παρεκάλυπτον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ ἐβεβηλούμην ἐν μέσῳ αὐτῶν. Συντελεῖν τε τὸν τοῖχον καὶ τοὺς ἀλείφοντας· τὸ δὲ ἔστιν· ἀμαρτάνοντας καὶ τοὺς συγκαλύπτοντας, ἕπερ εἶναι τῶν ἀρχόντων καὶ ἱερέων, καὶ πλαγιαζόντων τὸν οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, κατὰ τὰς καρδίας αὐτῶν τὰς ἀπηλλοτριωμένας, ἐν τοῖς ἐπιθυμήσασιν αὐτῶν». Καὶ σιωπῶ λέγειν· ὅσα περὶ τῶν βοσκόντων ἑαυτοὺς διαλέγεται, τὸ γάλα κατεσθιόντων, καὶ τὰ ἔρια περιβαλλομένων, καὶ τὸ παχὺ σφαζόντων· ἀλλὰ μὴ ποιμαίνοντων τὰ πρόβατα, τὸ ἡσθениκὸς οὐκ ἐνισχυόντων, καὶ τὸ συντετριμμένον οὐ καταδεσμώντων, καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπιστροφόντων, καὶ τὸ ἀπολωλὸς οὐκ ἐκζητούντων, καὶ τὸ ἰσχυρὸν οὐ φυλαττόντων, ἀλλὰ μόχθῳ κατεργαζόμενων, καὶ κατὰ σπουδὴν ἀπολλόντων. Ὡς διεσπάρθαι τὰ πρόβατα κατὰ παντὸς πεδίου καὶ ὄρους παρὰ τὸ μὴ εἶναι ποιμένας, καὶ γενέσθαι κατάβρωμα πᾶσι πετεινοῖς καὶ θηρίοις, οὐκ ὄντος τοῦ ἐκζητοῦτος καὶ ἐπιστρέφοντος· Εἶτα τί; Ζῶ ἐγώ, φησὶ, λέγει Κύριος, ἀντὶ τοῦ ταῦτα οὕτως ἔχειν καὶ γενέσθαι τὰ πρόβατά μου εἰς προνομὴν· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ τοὺς ποιμένας. Καὶ ἐκζητήσω τὰ πρόβατά μου ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν· καὶ τὰ μὲν συνάξω καὶ περιποιήσομαι· οἱ δὲ τὰ καὶ τὰ πείσονται, ἅ τοὺς κακοὺς ποιμένας εἰκόσ).»

Πῶς δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἐπίθεση πού κάνει ἐναντίον στοὺς ποιμένες, τώρα μὲν (θὰ σᾶς ἔρχεται)· τὰ λόγια αὐτὰ.—« Ἀλλοίμονό σας καὶ τρισαλλοίμονό σας θ' ἀκούετε, καὶ μῆνυμα ἐπανωτὰ σ' ἄλλο μῆνυμα· Καὶ οἱ προφῆτες θὰ τιμωρηθοῦν καὶ θὰ παύσουν νὰ προφητεύουν· καὶ ἡ ἐξουσία νὰ δικάζουν θ' ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς· καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συμβουλευοῦν ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, πού τώρα βρίσκεται πάλιν στὰ χέρια τους. Ἄνθρωποι, εἶπα γι' αὐτὴ· σεῖς μοιάζετε μὲ τὴν ἀνυδρὴ γῆ· οὔτε κ' ἔπεσε ἐπάνω σας σταγόνα βροχῆς σὲ μιὰν ἡμέρα γεμάτη ἀπὸ κακωσύνη· καὶ οἱ ἀφεντάδες ἀνάμεσα στὴν πολιτείαν αὐτὴν μοιάζουν μὲ λιοντάρια πού βρυχιέονται καὶ πού ἀρπάζουν ὅτι βρεθῆ μπροστά τους, καὶ πού μὲ τὴν ἐξουσία τους καταβροχθίζουν ψυχές). Κι' ἔπειτα ἀπὸ λίγο συνεχίζει· «Οἱ ἱερεῖς τῆς ἀθετούσανε τὸν νόμο μου, κ' ἐβεβήλωναν τοὺς ναοὺς μου. Δὲν ξεχώριζαν—λέει—τὰ βέβηλα ἀπὸ τ' ἅγια, ἀλλὰ τὰ πάντα ἦτανε ἓνα γι' αὐτοὺς. Κι' ἐσκέπαζαν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὰ Σάββατά μου, καὶ μ' ἐβεβήλωναν ἀνάμεσά τους».

Ἀποτελειώνουν τοὺς τοίχους κ' αὐτοὶ πού τοὺς μιστρώνουν. Πρᾶγμα πού σημαίνει, πῶς εἶναι ὑπεύθυνοι κ' αὐτοὶ πού προσπαθοῦν νὰ συγκαλύψουν κάτι· κ' αὐτὸ ἀφορᾷ καὶ τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἱερεῖς, πού βάλλουν ἀπὸ τὰ πλάγια ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ, κατὰ τίς καρδιές των πού εἶναι στεῖρες ἀπὸ ἀγάπη, καὶ σύμφωνα μὲ τίς ἐπιθυμίες τους. Καὶ παραλείπω ν' ἀναφέρω καὶ τὰ ὅσα λέει γι' αὐτοὺς πού βοσκίζουν τοὺς ἑαυτοὺς των, καὶ πού κατατρῶγουν τὸ γάλα, καὶ πού ντύνονται ἀπὸ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων, καὶ σφάζουν τὰ παχύτερα. Δὲν βόσκουν ὅμως καὶ τὰ πρόβατα· δὲν γνοιάζονται, πῶς θὰ γιαιτρευθοῦν καὶ πῶς θὰ δυναμώσουν τ' ἀρρωστημένα· δὲν βάζουν ἐπίδεσμούς σ' αὐτὰ πού τσακίζονται· δὲν ξαναστροφίζουν τὰ παραπλανημένα· δὲν ἀναζητᾶνε τὰ χαμένα· καὶ δὲν προστατεύουν τὰ γερά· ἀλλὰ τὸ κάνουν αὐτὸ μὲ μεγάλη δυσκολία· καὶ τ' ἀφανίζουν μὲ τὴν βιασύνη τους. Καὶ τ' ἀποτέλεσμα εἶναι, χάρις στὴν ἀνυπαρξία βοσκῶν, νὰ σκορπᾶνε τὰ πρόβατα, σὲ κάθε κάμπο καὶ βουνό· καὶ νὰ γίνωνται θροφή σ' ὅλα τὰ ὄρνια καὶ τὰ θηρία, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ τ' ἀναζητήσῃ καὶ νὰ τ' ἀναδρομίσῃ.

Καὶ τί ἔγινε λοιπὸν κατόπιν ; Ἄντι νὰ συμβοῦν ἔτσι αὐτὰ κ' ἀντι νὰ γίνουν τὰ πρόβατά μου ἀντικείμενα λεηλασίας. «Ζῶ ἐγὼ λέει ὁ Κύριος», ὅπως διηγεῖται. «Καὶ νά! θὰ στραφῆ τώρα ὁ θυμὸς μου ἐναντίον τῶν ποιμένων, καὶ θὰ ζητήσω εὐθύνες ἀπ' αὐτοὺς γιὰ τὰ πρόβατά μου. Κι' αὐτὰ μὲν θὰ τὰ περιμαζέψω καὶ θὰ τὰ περιποιηθῶ. Αὐτοὶ δὲ θὰ πάθουνε τὰ μύρια ὅσα κακὰ, πού ταιριάζουν στοὺς κακοὺς ποιμένες.

ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

Ζ'

Ἡ ἀπροκατάληπτος μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς Καππαδοκίας ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἀναμφισβήτητον συμπέρασμα, ὅτι οὗτοι ἀφ' ἐνὸς θεωροῦν τὴν ἐγκόσμιον σφαῖραν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὡς καὶ τὴν μελέτην τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας, ὡς τι τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ καλόν, ἀφ' ἑτέρου τονίζουσι τὴν ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐκ τρίτου δέχονται, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν σφαιρῶν καὶ περιοχῶν δὲν ὑπάρχει ἀγεφύρωτον χάσμα. Ἐξ ἐπόψεως μορφολογικῆς ἢ εἰδολογικῆς οἱ Πατέρες οὗτοι συνιστοῦν τὴν ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν τῆς ἔξωθεν σοφίας, ἐνῶ ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ὕλης ἢ τοῦ περιεχομένου ἢ στάσις τῶν Καππαδοκῶν ἔναντι τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος εἶναι οὐχὶ ἐχθρικὴ ἢ ἀρνητικὴ, οὔτε δουλική, ἀλλὰ κριτικὴ καὶ ἐπομένως εἰς πολλὰ σημεῖα φιλικὴ καὶ θετικὴ.

Ἡ στάσις τῶν Καππαδοκῶν δὲν φαίνεται μόνον εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων», ὅπερ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων εἶναι ὑπὸ ὄρισμένης προϋποθέσεως ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος, καθ' ὅσον συντελεῖ εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῆς Γραφῆς καὶ προπαρασκευάζει διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν¹. Ἰσοβίως οἱ μεγάλοι Καππαδοκαὶ εἶχον σταθερὰν στάσιν ἔναντι τῶν κλασσικῶν. Τὰ ἔργα των εἶναι πλήρη ἐκ χωρίων τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν συγγραφέων.

Ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, γράφων εἰς τὸν Ὀλυμπιανόν, ζητεῖ τὴν ἐπιστροφὴν ἐνὸς ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅπερ εἶχε δανείσει εἰς αὐτόν². Ὁ αὐτὸς ἱερός πατήρ, εἰς μὲν τὸν Ἀδαμάντιον στέλλει βιβλία διὰ τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς, ἥτις σπουδὴ δέον νὰ γίνηται μετὰ «θείου φόβου»³, εἰς δὲ τὸν Ἀβλάβιον γράφει, ὅτι δύναται νὰ σπουδάσῃ ρητορικὴν μετὰ τὸν ὄρον, ὅτι θὰ τὴν συνδύαση μετὰ τὴν ἀρετὴν⁴. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμη-

1. Migne 'E. II. 31, 564-589. Δ. Μπαλάνου, Πατρολογία, σ. 297-298.

2. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπιστολὴ σδδ' Ὀλυμπιανῶ, Migne 37, 377.

3. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπιστολὴ σλε' Ἀδαμαντίῳ, Migne 'E. II. 37, 377.

4. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπιστολὴ σλγ' Ἀβλαβίῳ, Migne 'E. II. 37, 376.

σίς του πρὸς τὸν Εὐριπίδην καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους τραγικούς ποιητὰς ἦτο μεγάλη. Ἐξ αὐτῶν ἐδανείσθη μέτρα καὶ γλῶσσαν, διὰ νὰ γράψῃ τὰς χιλιάδας τῶν στίχων του⁵.

Ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς στέλλουν ἐκ τῆς Καππαδοκίας πλείστους χριστιανοὺς νέους, διὰ νὰ μορφωθοῦν πλησίον τοῦ ἐθνικοῦ ρήτορος Λιβανίου, ὅστις λέγει, ὅτι ἐπληρώθη ἡ σχολὴ του ὑπὸ Καππαδοκῶν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τῶν 2 αὐτῶν μεγάλων Καππαδοκῶν μετὰ τοῦ Λιβανίου⁶.

Διὰ τὸ ὅτι ἡ στάσις τῶν Καππαδοκῶν ἔναντι τῆς ἔξωθεν σοφίας ἦτο οὐχὶ δουλικὴ, ἀλλὰ κριτικὴ, ὑπάρχουν πολλαὶ ἀποδείξεις. Ὁ Μ. Βασίλειος ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 223 ἐπιστολῇ αὐτοῦ τονίζει, ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ὁποίας ἐδαπάνησε ματαιοδόξως τὴν νεότητά αὐτοῦ, εἶναι ἀσήμαντος καὶ ματαία ἐν σχέσει πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λάμψιν τοῦ φωτός τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας⁷. Ὁ αὐτὸς ἱερός πατὴρ καταπολεμεῖ τὴν ἀθεΐαν τῶν ὑλιστῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος⁸ ἢ ἐκείνων, οἵτινες δέχονται, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μὲν «αἷτιον» τοῦ κόσμου, ἀλλὰ «αἷτιον» ἀπροαιρέτως, ὡς τῆς σκιᾶς τὸ σῶμα, καὶ τῆς λαμπηδόνος τὸ ἀπαυγάζειν⁹. Πάντως ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἶναι ὠφέλιμος, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὀδηγεῖ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, «εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος»¹⁰. Ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς διακηρύσσει, ὅτι μόνον μία σοφία ὑπάρχει, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων εἶναι «ἄσοφος σοφία»¹¹. Δι' αὐτὸ «τούτων (ἦτοι τῶν ἔξωθεν σοφῶν) τὸ μὲν ἐξεταστικὸν τε καὶ θεωρητικὸν ἐδεξάμεθα ὅσον δὲ εἰς δαίμονας φέρει καὶ πλάνην καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπτύσαμεν...»¹² Ἐπειτα, ὡς λέγει ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων βοηθεῖ τὸν χριστιανισμὸν νὰ ἐννοήσῃ τὰς πλάνας αὐτῶν. Αὐτὸ ὡς προσθέτει, συνέβη εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν θαυματουργόν,

5. Μητροπολίτου Κυδωνιῶν Ἀγαθαγγέλου, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Θεσσαλονίκη 1947, σελ. 5 ἐξ. Μελεπ. Ἀντωνοπούλου, Ὁ «περὶ ἀρετῆς» ὕμνος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, περ. «Ἀκτίνες» 1961, σελ. 18.

6. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπιστολὴ εἰς Λιβανίω σοφιστῆ, Migne Ἐ.Π. 37, 380. Πρβλ. Migne Ἐ. Π. 32, 1082· 32, 1092· 32, 1093.

7. Migne Ἐ.Π. 32, 824.

8. Karl Weiss, μν. ἑ., σ. 145.

9. Μ. Βασίλειος, Ὁμιλία α' εἰς τὴν Ἐξαήμερον, Migne Ἐ.Π. 29, 17.

10. Migne Ἐ.Π. 31, 568. Κων/τίνου Δυοβουνιώτου, περὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 15.

11. Γρηγορίου Θεολόγου, Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικὸς πρῶτος, Migne Ἐ.Π. 35, 533.

12. Πρβλ. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ὁλοκληρωμένα προσωπικότητες, Ἀθήναι 1961, σ. 21

Ἐκλεκτὲς σελίδες ἀπὸ τὸν Ἱ. Χρυσόστομο

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΖΩΗ ΧΩΡΙΣ ΛΥΠΗ

(Ἀπὸ τὴν ὁμιλία πρὸς Τιμ. Β' ἐπιστολῇ)

Δὲν μπορεῖς, ὅταν εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ζῆς τὴν περαστικὴν αὐτὴ ζωὴ, νὰ μείνης χωρὶς λύπη. Ἀλλά, ἂν ὄχι σήμερα, αὔριο, κι' ἂν ὄχι αὔριο, θὰ σ' εὕρη τὸ δυσάρεστο κατόπιν. Γιατί, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ ταξιδεύη κάποιος, χωρὶς ἀνησυχία, ἐννοῶ βέβαια ταξίδι σὲ θάλασσες ἀνοιχτές, ἔτσι δὲν εἶναι βολετὸ κι' ἓνας πού ζῆ τὴν ζωὴν αὐτὴ, νὰ μὴ δοκιμάσῃ λύπη, ἔστω κι' ἂν λὲς γιὰ κάποιο πλούσιο. Γιατί ἐπειδὴ εἶναι πλούσιος, ἔχει καὶ πολλὰς ἀφορμὰς γιὰ στενοχώρης.

Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸν βασιλεῖα ἀκόμη· γιατί κι' αὐτὸς ἔχει πολλοὺς περιορισμοὺς καὶ δὲν κάνει τὰ πάντα κατὰ τὴν ἐπιθυμία του· κι' ἂν θέλῃς μάλιστα, αὐτὸς εἶναι πού περισσότερο ἀπ' ὅλους κάνει ἔλα, ὅσα δὲν θέλει. Καὶ ποὺς εἶναι ὁ λόγος; Γιατί ἔχει γύρω του πολλοὺς πού θέλουν νὰ παίρνουν ἀπὸ τὰ ὅσα ὀρίζει. Σκέψου λοιπὸν πόση θάνατι ἢ στενοχώριά του, ὅταν θέλῃ μὲν νὰ κἀνῃ κάτι, δὲν τὸ μπορεῖ ὅμως εἴτε ἀπὸ φόβον, εἴτε ἀπὸ κάποια ὑποψία, εἴτε χάρις στοὺς ἐχθροὺς του, εἴτε κι' ἐξ αἰτίας τῶν φίλων του. Συχνά, δέ, κι' ὅταν φιλονικήσῃ γιὰ νὰ κἀνῃ κάτι πού τὸ θέλει, τοῦχει φύγει κάθε εὐχαρίστηση πού θὰ δοκίμαζεν ἀπὸ τὴν πράξῃ του ἐκείνη, γιατί εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ πού δυσαρεστήθηκαν μαζί του.

ὅστις διὰ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ὠδηγήθη πρὸς τὴν κατανόησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ «καταλιπὼν τὴν πεπλανημένην τῶν πατέρων θρησκείαν, ἐζήτει τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν, ἐξ αὐτῶν τῶν πεπονημένων τοῖς ἔξωθεν διδαχθεὶς τὸ τῶν ἐλληνικῶν δογμάτων ἀσύστατον»¹³.

Τὸ νὰ λαμβάνῃ τις ὡς ἔλαβον οἱ Καππαδόκαι, κριτικὴν καὶ οὐχὶ δουλικὴν στάσιν ἔναντι τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἀναγνωρίζεται σήμερον καὶ ὑπὸ κορυφαίων ἀνθρωπιστῶν ὡς τὸ κύριον γνῶρισμα τοῦ γνησίου ἀνθρωπισμοῦ.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

13. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, Migne Ἐ.Π. 46, 901.

Τὶ ὅμως; Μήπως ἔχεις τὴν ἰδέα, πῶς ὅσοι ζοῦνε μὴν ἀνεργῆ ζωὴ εἶναι ἀπαλλαγμένοι κι' ἀπὸ λύπες στὸ βίό τους; Δὲν γίνεται αὐτό. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατό νᾶσαι ἀθάνατος, ἀφοῦ εἶσαι ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ δὲν μπορείς νὰ μείνης χωρὶς λύπες. Πόσες στενοχώρηδες εἶναι φυσικὸ νὰ ὑποφέρουν αὐτοί, πού μὲ τὰ λόγια δὲν μπορεί κανεὶς νὰ τις παραστήσῃ καὶ πού στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνοι μονάχοι μποροῦν νὰ τις ξέρουν; Πόσοι, μέσα σ' ἐκεῖνο τὸν πλοῦτο καὶ τὴν τρυφή, θὰ ἐπικαλεσθήκανε χίλιες φορὲς τὸν θάνατο; Γιατί τὸ νὰ ζῆς μέσα στὴν ἀπόλαυση δὲν σὲ κάνει νᾶσαι κι' ὅπωςδήποτε, χωρὶς λύπη. Καὶ μάλιστα, αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ νὰ ζῆς μέσα στὴν ἀπόλαυση, γενῶν ἀτελείωτες λύπες, ἀρρώστειες, καὶ σὲ κάνει ν' ἀηδιάζης καὶ χωρὶς αὐτές, καὶ συχνὰ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αἰτία. Γιατί, ὅταν ἡ ψυχὴ ἀποκτήσῃ μιὰ τέτοια συνήθεια μαθαίνει καὶ χωρὶς λόγο νὰ στενοχωριέται. Καὶ λένε ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴν γιαιτρική, πῶς κι' ἀπὸ ἓνα στομάχι πού δὲν ἔχει γερὴ κατασκευή, γεννιοῦνται λύπες ἀπερίμενες. Ἡ μήπως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ σ' ἐμᾶς, ὅταν πονᾶμε καὶ δὲν ξέρουμε τὴν αἰτία τοῦ πόνου;

* *

Καὶ γενικά, εἶναι ὅπως διόλου ἀδύνατο ναῦρης ἄνθρωπο πού δὲν ἐδοκίμασε λύπη. Κι' ἂν δὲν ἔχουνε τόση μεγάλην αἰτία, ὅσην ἔχομε ἐμεῖς, ὅπως ὁ καθένας πιστεύει πῶς βρίσκεται σὲ παρόμοια κατάσταση. Γιατί ὁ δικός του πόνος τὸν στενοχωρεῖ περισσότερο ἀπὸ τὸν ξένο. Γιατί, ὅπως αὐτοὶ πού αἰσθάνονται πόνος σὲ κάποιο μέρος τοῦ κορμιοῦ των, νομίζουν πῶς αὐτοὶ ὑποφέρουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κι' ἓνας πού τοῦ πονεῖ τὸ μάτι, νομίζει πῶς δὲν ὑπάρχει κι' ἄλλος τέτοιος σὰν τὸν δικό του πόνος, κι' αὐτὸς πού ὑποφέρει ἀπὸ τὸ στομάχι λέει πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα, κι' ὁ καθένας νομίζει σὰν ὀλιβρότερο ἐκεῖνο πού ταλαιπωρεῖ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὴν λύπη· κι' ὁ καθένας τὸν καῦμό πού τὸν δέρνει, λέει πῶς αὐτὸς εἶναι κι' ὁ φοβερώτερος, γιατί μέτρο τῆς κρίσεώς του ἔχει τὸν πόνος τὸν δικό του.

* *

Αὐτὸς π.χ. πού δὲν ἔχει παιδιά, δὲν νομίζει πῶς ὑπάρχει κι' ἄλλο τόσο μεγάλο κακό, σὰν τὴν ἀτεκνία· κι' αὐτὸς πάλιν ποῦχει πολλὰ παιδιά καὶ φτώχεια μαζί, τίποτα δὲν κατηγορεῖ τόσο, ὅσο τὸ νᾶσαι κανεὶς πολύτεκνος. Κι' ἐκεῖνος πού ἔχει ἓνα μονάχα, νομίζει πῶς δὲν ὑπάρχει χειρότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ μοναχοπαίδι. Γιατί αὐτὸ εἶναι—λέει—ἡ ἀφορμὴ πού καὶ τεμπέλης γίνεται καὶ τὸν πατέρα του στενοχωρεῖ, γιατί τοῦ εἶναι πολυαγαπημένος πάντα καὶ

δὲν παίρνει καθόλου ἀπὸ συμβουλές. Αὐτὸς ποῦ ἔχει ὁμορφὴ γυ-
ναῖκα, λέει, πὼς δὲν ὑπάρχει χειρότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ νάχης γυ-
ναῖκα ὁμορφῆ· γιατί ὅλοι τὴν ἔχουνε στὸ μάτι καὶ εἶναι ὅλο ὑπο-
ψία· κι' ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἄσχημη, λέει κι' αὐτὸς πὼς δὲν ὑπάρχει
κι' ἄλλο κακὸ τόσο φοβερό, ὅσο τὸ νάχης ἀσχημομούρα γυναῖκα·
γιατί αὐτὸ τὸ πρᾶγμα σὲ γεμίζει ἀπὸ ἀηδία. Ὁ ἀνεργὸς ἄνθρωπος,
λέει κι' αὐτὸς, πὼς δὲν ὑπάρχει ἀσχημότερο οὔτε καὶ περισσό-
τερο ἐξευτελισμένο πρᾶγμα ἀπὸ μιὰ τέτοια ζωὴ· κι' ὁ στρατιώτης,
πὼς τίποτα δὲν εἶναι κοπιαστικώτερο κι' ἐπικινδυνότερο ἀπὸ τὴν ἐκ-
στρατεῖες· γιατί εἶναι προτιμώτερο νὰ ζῆς μὲ ψωμί καὶ μὲ νερὸ μο-
νάχα, παρὰ νὰ σηκώνῃς τέτοια βάρητα. Αὐτὸς πάλιν ποῦ ἀσκει τὴν
ἐξουσία, πὼς δὲν ὑπάρχει κοπιαστικώτερο πρᾶγμα παρὰ νὰ βασα-
νίζεσαι γιὰ νὰ ἱκανοποιῆς τὴν ἀνάγκης τῶν ἄλλων· κι' αὐτὸς
ποῦ εἶναι ἀρχόμενος, πὼς δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερος ἐξευτελισμὸς
ἀπὸ τὸ νᾶσαι στὴ ἐξουσία καὶ στὴ διάκριση ἄλλων. Ὁ πανδρεμένος,
λέει, πὼς δὲν γίνεται χειρότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν
σκοτοῦρες της, κι' ὁ ἀνύπατρος πὼς δὲν ὑπάρχει τίποτα ποῦ νὰ
σὲ ταπεινῶνῃ τόσο, ὅσο τὸ νὰ μὴν ἔχῃς γυναῖκα κι' ἓνα σπιτάκι,
ποῦ νὰ σὲ ξεκουράζῃ. Ὁ ἔμπορος μακαρίζει τὸν γεωργὸ γιὰ τὴν
ἀσφάλεια ποῦ ἔχει· κι' ὁ γεωργὸς τὸν ἔμπορο γιὰ τὸν πλοῦτο του.
Καὶ γενικὰ ὁ ἄνθρωπος ὅλο καὶ εἶναι δυσαρεστημένος κατὰ κάποιον
τρόπο, κι' ὅλο μεμψιμοιρᾷ, καὶ ὅλο εἶναι βαρόκαρδος. Κι' ὅταν
κατηγορεῖ ὅλο τὸν κόσμον, τότε λέει πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀξίζει
τίποτα καὶ πὼς ὅλη ἡ Πλάση εἶναι ἓνα πρᾶγμα διαβατικὸ καὶ γε-
μᾶτο ἀπὸ βάσανα. Πόσοι δὲν θαυμάζουνε τὰ γηρατιά, καὶ πόσοι δὲν
μακαρίζουν τὰ νεῖατα; Ἔτσι, καὶ γιὰ τὴν ἡλικίης δὲν ὑπάρχει καμ-
μιὰ εὐχαρίστηση. Ὅταν μᾶς κατηγοροῦνε γιὰ τὰ χρόνια μας, λέμε,
γιατί νὰ μὴν εἶμαστε γέροι; κι' ὅταν πάλιν ἀσπρίζῃ τὸ κεφάλι
μας, ποῦ εἶναι τὰ νεῖατα μας; Κι' ὅλα μᾶς φταῖνε καὶ μᾶς
δίνουν ἄπειρες ἀφορμὲς γιὰ νὰ στενοχωριόμαστε.

*
* *

Κι' ἓνας μονάχα δρόμος ὑπάρχει, ποῦ εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ
τὴν ἀνωμαλίης, ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς· ἢ καλύτερα κι' αὐτὸς ἔχει
λύπες· μὰ ὄχι στεῖρες κι' ἀνοφέλευτες, ἀλλὰ λύπες ποῦ φέρουν
κέρδος καὶ ποῦ ὀφελοῦνε. Γιατί ἢ πέφτει κανεὶς σὲ κάποια ἁμαρ-
τία, καὶ μὲ τὴν λύπη καὶ μὲ τὴν κατάνυξι, καθαρίζεται ἀπὸ τὴν
ἁμαρτία του· ἢ συμπονᾷ κάποιον ἀδελφὸ του ποῦ εἶναι δυστυχι-
σμένος· κι' αὐτὸ πάλιν ἀνταμοίβεται πλοῦσια· γιατί τὸ νὰ συμ-
πονᾷς μ' αὐτοὺς ποῦ δέρνουν συμφορές, μᾶς δίνει πολλὴ παρηρη-
σία ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀγωνία ἐνὸς ἱερέως.

ΟΙ ΙΕΡΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ

Τὸ τελετουργικὸ τῆς Ἐκκλησίας, Χριστέ μου, εἶναι ἕνας πέπλος, ὑφασμένος μὲ πολλή σοφία καὶ πολλή τέχνη. Μὲ ὀδηγεῖ νὰ πιστέψω, πὼς ὄχι μόνο στὴ θεία Γραφή καὶ στὴ διατύπωσι τῶν ἱερῶν δογμάτων, ἀλλὰ καὶ στὴ λατρευτικὴ μας ζωὴ ἔχει βάλει τὴ σφραγιδα τῆς παρουσίας καὶ τῆς καθοδηγίας του τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο.

Μοῦ κληροδότησαν οἱ προγενέστεροι λειτουργοὶ σου μιὰ ἀφάνταστα μεγάλη ποικιλία τελετῶν. Κι' ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος μιὰ αὐστηρή, μονολιθικὴ προσήλωσι στὴν τυπικὴ διάταξι καθιεμιᾶς ἀπ' αὐτές. Προγραμματισμὸ στὶς ψαλμωδίες, στὶς προσευχές, στὶς κινήσεις.

Βρίσκω σ' αὐτὸ τὸ συνδυασμὸ πολλή σοφία.

Ἡ τυπικὴ αὐστηρότης δημιουργεῖ φραγμοὺς στὴν αὐθαιρεσία καὶ στοὺς ἐπικίνδυνους πειραματισμοὺς. Συγκρατεῖ στὸ ὀρθό, σ' αὐτὸ, πού εἶναι ἀπόλυτα ταιριαστὸ μὲ τὸ χῶρο καὶ μὲ τὴν περίστασι.

Ὅχι, πὼς καταπιέζονται στὴν Ἐκκλησία σου ἡ πρωτοβουλία κι' ἡ ἐλευθερία. Ἀλλὰ δὲν βρίσκει θέσι τὸ περιττὸ καὶ τὸ ἀσύμφωνο μὲ τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἐπισημότητα τῶν στιγμῶν τῆς λατρείας.

Καὶ στὰ γήινα παλάτια καὶ στὶς ἐπίσημες ἀρχοντικὲς αἵθουσες συναντῶ τὴν αὐστηρὴ προσήλωσι στὸν τύπο. Τὸ κάθε τι ὀρίζεται ἀπὸ πρὶν μὲ ἀκρίβεια. Ἡ παραμικρὴ ἀπρογραμματίστη κίνησι φαίνεται καὶ χαρακτηρίζεται σὰν παραφωνία.

Ὁ λόγος ἀπλός. Ἡ ἀρμονία στὴν ἐμφάνισι. Κι' ἡ ἀπόδοσι τιμῆς στὸ πιὸ ἐπίσημο πρόσωπο.

Στὸ δικὸ σου ἀνάκτορο, στὸ ναὸ σου, ἡ τυπικὴ αὐστηρότης ἔχει βαθύτερο νόημα. Εἶναι ἡ προσήλωσι στὸ γνήσιο. Ἡ λατρευτικὴ παράδοσι ἔχει φτάσει, σὲ κλασσικὲς ἐποχές, στὴν πιὸ ψηλὴ τῆς κορφῆ. Ἀποκρυσταλλώθηκε σὲ σχήματα δυνατά, πού ἐνσαρκώνουν ἐξαρσι, ἀπλότητα καὶ μεγαλεῖο. Καὶ καθὼς τὸ κάθε τι στὸ ναὸ σου δὲν ἀνέχεται τὴν τυραννία τοῦ («κοσμικοῦ») νόμου τῆς ἀλλαγῆς, ἔτσι καὶ τὸ λατρευτικὸ τυπικὸ μὲ τὴν κλασσικὴ μορφή καὶ τὸ ἀπέραντο πνευματικὸ βάθος, ἐπιβάλλει αὐστηρὴ προσήλωσι κι' ἀποφυγὴ τῶν παραλλαγῶν, πού καταστρέφουν τὸ ἀρμονικὸ σύνολο.

Ταυτόχρονα ἡ προσήλωσι στὸ «τυπικὸ» εἶναι προσήλωσι στὸ ὀρθό. Στὸν ὀρθὸ τρόπο λατρείας καὶ στὴν ὀρθὴ τοποθέτησι ἀπέναντι σου κι' ἀπέναντι τοῦ λυτρωτικοῦ σου ἔργου. Δὲν ὑπάρχει τίποτα

στή λατρεία, πού νά μὴ σχετίζεται στενά μὲ τὸ δόγμα. Ἐπομένως μικρὴ παρέκκλισι ἀπ' τὸ καθιερωμένο φέρνει μαζί της τὸν κίνδυνο τῆς πλάνης.

Κι' ἀκόμα τὸ αὐστηρὸ «τυπικὸ» φέρνει ἐμένα, τὸ σημερινὸ λειτουργὸ καὶ τοὺς σημερινοὺς πιστοὺς σὲ λατρευτικὴ ἐπαφὴ μὲ τὶς γενεὲς τῶν προγόνων. Μᾶς βάζει στὰ ἔγχρη τους. Μὲ τὸν τρόπο, πού προσευχήθηκαν ἐκεῖνοι, ἐξακολουθοῦμε νὰ προσευχώμαστε καὶ μεῖς. Μὲ τὸ τυπικὸ, πού τέλεσαν τὰ μυστήρια καὶ τὶς ἄλλες ἁγιαστικὲς τελετές, τὰ τελοῦμε καὶ μεῖς. Συναντιέται στὴ λατρεία ἡ ψυχὴ τους κι' ἡ ψυχὴ μας.

Κύριε, τὸ σκέπτομαι αὐτὸ ἰδιαίτερα. Βλέπω δῶ καὶ κεῖ ἐκκλησιῆς παλιές. Τὶς ἔχτισαν χέρια εὐλαβικὰ ἀνθρώπων, πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ αἰῶνες. Οἱ εἰκόνες τους μισοσκεπασμένες ἀπ' τὸ σκοτεινὸ κάλυμμα, πού ἀφίνει ὁ χρόνος, δίνουν μαρτυρία γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἔμπνευσι εὐλαβικῶν καλλιτεχνῶν. Κάτω ἀπ' τοὺς θόλους των ἔσχιψαν γενεὲς καὶ γενεὲς καὶ προσευχήθηκαν. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Μὲ τὶς ἴδιες τελετές. Μὲ τὴν ἴδια Θεία Λειτουργία. Ἀκριβῶς, ὅπως προσεύχομαι κι' ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί μου σήμερα.

Ἱερὸ ρῆγος μὲ διαπερνάει.

Τὸ ἴδιο αἰσθάνομαι κι' ὅταν πιάνω στὸ χέρι παλιὰ λειτουργικὰ κείμενα, τυπωμένα ἢ χειρόγραφα, χαραγμένα μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια πάνω στὶς καλοστολισμένες μεμβράνες. Ἄθελα σκέπτομαι τὰ ἱερατικὰ χέρια, πού εὐλαβικὰ τὶς ξετύλιζαν, τὰ ἱερατικὰ χεῖλη πού ψέλλισαν τὶς προσευχὲς καὶ τὶς ἱερατικὲς καρδιές, πού τὶς διεπέρασε τὸ ρεῦμα τῆς συγκινήσεως, καθὼς τελοῦσαν τὶς ἁγιαστικὲς τελετές.

Ἐνας θησαυρὸς, πού περνάει ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ὄχι σὰν ἄψυχη, παγωμένη κληρονομιά, ἀλλὰ σὰν πνεῦμα, σὰν ζωὴ, γεμάτη μὲ εὐγενικὰ σκιρτήματα καὶ πνευματικὲς ἐξάρσεις.

* * *

Καὶ τί μεγάλος πλοῦτος τελετῶν!

Ἡ ἐκκλησία σου, αὐστηρὴ στὸ «τυπικὸ», δὲν εἶναι στεγνὴ καὶ περιορισμένη στὶς λατρευτικὲς τῆς ἐκδηλώσεις. Ὅλες οἱ μέρες γεμίζουν μὲ τὶς ἱερὲς ἀκολουθίες. Ὁ ὄρθρος. Οἱ ὥρες. Ὁ ἑσπερινός. Τὰ ἅγια Μυστήρια. Οἱ ἁγιασμοί. Οἱ παρακλήσεις. Κι' ἓνα πλῆθος ἄλλο ἀκολουθιῶν. Δὲν ἐξυπηρετοῦν ἀπλῶς τὴ δικὴ μας ἀνθρώπινη τάσι γιὰ ἀλλαγὴ. Προσφέρουν κάτι βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο. Ἀγιάζουν ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας μὲ τὶς ἀναρίθμητες ἐκδηλώσεις τῆς. Ἀγιάζουν τὴ μέρα μας καὶ τὸ χρόνο μας. Μᾶς φέρνουν καὶ μᾶς τοποθετοῦν κάθε στιγμὴ μπροστά σου. Καὶ φωτίζουν μὲ οὐράνιο φῶς τὸ κάθε μας πρόβλημα καὶ τὴν κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς μας.

Ἡ Ἐκκλησία σου ἔχει κρύψει στίς ἀκολουθίες της τὴ σοφία της καὶ τὴν ἀγάπη της σὲ μᾶς. Στέκεται διαρκῶς πλάι μας. Καὶ ὅποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι τὰ αἰσθήματα, ποὺ νοιώθουμε, ἔχει πάντα μὴ προσευχὴ νὰ βάλῃ στὰ χεῖλιά μας, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξωτερικεύσουμε τὰ αἰσθήματα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀγωνίας καὶ νὰ τὰ ἐμπιστευθοῦμε στὴν ἀγάπη σου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ εὐλογεῖ ὀλόκληρο τὸ χρόνο μας κι' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας. Δὲν τὴ σπάει σὲ δυὸ κομμάτια, σ' ἓνα, ποὺ τὸ ζοῦμε στὸ ναὸ καὶ σ' ἓνα, ποὺ τὸ ζοῦμε στὴν ἀγορὰ ἢ στὸ σπίτι. Ἀγιάζει τὸ σύνολο χρόνο μας καὶ τὴ σύνολη ζωὴ μας. Κι' ἀντιμετωπίζει θετικὰ καὶ οὐσιαστικὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὰ προβλήματα τῆς κάθε μας μέρας.

Ρεαλισμὸς. Κατανόησι τῆς ἀδυναμίας μας. Συγκεκριμένη συμπαράστασι καὶ καθοδήγησι. "Ὅλα αὐτὰ τὰ βρίσκω, Κύριε, στίς τελετὲς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁρθρου βρίσκεται σὲ μιὰ πραγματικὴ σχέσι μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς μέρας μου, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀξιοποιήσω, γιὰ νὰ ἐξαγοράσω τὴν αἰώνια ἡμέρα τῆς βασιλείας σου. Ὁ ἐσπερινὸς, ἔχει κι' αὐτὸς σχέσι μὲ τὴ συγκεκριμένη «ἐσπέρα» ποὺ πρέπει νὰ τὴν περάσω («εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον») καὶ ποὺ μοῦ θυμίζει τὴν «ἐσπέρα» τῆς ζωῆς μου, τὴν ὁποία μὲ ἐλπίδα καὶ φόβο περιμένω. Ἡ Θεία Λειτουργία μὲ ἀνεβάζει στὸ Γολγοθᾶ καὶ μὲ τοποθετεῖ μπροστὰ στὸ σταυρὸ σου. Τὰ ἄλλα μυστήρια κι' οἱ ἄλλες εὐχὲς ἀγιάζουν τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μου. Μέχρι πού, οἱ γλυκεῖς νεκρώσιμοι ὕμνοι νὰ εὐλογῆσουν τὴ διάβασί μου ἀπ' τὸ «ἐγκόσμιον» καὶ φθαρτὸ στὸ αἰώνιο καὶ ἀφθαρτο.

Ἴσως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συγκαταβαίνουν (!) νὰ δεχθοῦν τὴ θρησκεία σὰν ἓνα καρίκειμα τῆς ζωῆς, νὰ θεωρήσουν πολλὰ καὶ κουραστικὰς τὶς ἀκολουθίες καὶ νὰ διατυπώσουν τὴν κατηγορίαν πὼς κλέβουν πολὺτιμο χρόνο κι' ἀποσποῦν τὴν προσοχὴν ἀπ' τὴ σκληρὴ καθημερινὴ βιοπάλη.

Τὸ ὅτι ἀποσποῦν τὴν προσοχὴν εἶναι ἀλήθεια. Τὴν τραβοῦν ἀπ' τὴ γῆ γιὰ νὰ τὴν κατευθύνουν στὸν οὐρανόν. Αὐτὸ ὅμως δὲν συντελεῖ στὸ νὰ ἐκφυλιστῇ καὶ νὰ ἀδρανήσῃ ἡ γῆϊνη, βιοτικὴ δραστηριότης, ἀλλὰ στὸ νὰ ποτιστῇ μὲ τὴ δύναμι καὶ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ.

Ἔτσι βλέπω τὶς ἱεροτελεστίας, Χριστέ μου, κι' ἔτσι τὶς προβάλλω στοὺς πιστοὺς σου, στὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας σου.

* * *

Οἱ ἐκκλησιαστικὰς τελετὲς συνθέτουν, στὸ σύνολόν τους, τὴ λατρεία μας, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ζωῆς μας.

Κι' εἶναι πλεγμένους μὲ τόσο ἄρμονικοὺς καὶ βαθειὰ ψυχολογημένους ὕμνους.

Ἡ ὕμνολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας εἶναι ἓνας θη-

σαυρός. Βγήκε ὄχι ἀπ' τὰ κεφάλια, ἀλλ' ἀπ' τὲς καρδιές. Ἀπ' τὲς καρδιές, ποῦ ἔπαλλαν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ φλογερὴ πίστι.

Ὅλοι οἱ ὕμνοι φανερόνουν μιὰ ἔξαρσι. Καὶ δημιουργοῦν ἔξαρσι. Ἀνεβάζουν στὸν καθαρὸ χῶρο, ποῦ τὸν ἀγιάζεις σύ. Ἀνάβουν μέσα στὲς καρδιές μας ἕνα ἱερὸ ἐνθουσιασμὸ. Μᾶς κάνουν νὰ αἰσθανώμαστε πιδ ζωηρὴ τὴν παρουσία σου. Καὶ ταυτόχρονα μᾶς βοηθοῦν νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ἀνθρώπινη μικρότητά μας. Τὴν ἀδυναμία. Τὴν ἀμαρτωλότητα. Τὴ διαστροφή, ποῦ πραγματοποιήθηκε μέσα μας μετὰ τὴν παραβίασι τῆς ἠθικῆς προσταγῆς σου. Εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μας, ποῦ εἶναι ἴδια στοὺς αἰῶνες. Γράφτηκαν ἀπὸ θεοφῶτιστους ἀνθρώπους. Οἱ ὅποιοι, ὅμως, μέσα τους ἔκρυβαν μιὰ ἀνθρώπινη καρδιά, πέρα ὡς πέρα ἴδια μὲ τὴ δική μου. Καὶ κεῖνο, ποῦ ἐνοιωσαν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσουν, δὲν εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' αὐτό, ποῦ νοιώθω ἐγὼ σήμερα τὴν ἀνάγκη νὰ σοῦ πῶ.

Ὁ λυρισμὸς τους, ἡ συντριβὴ τους, ὁ φόβος τους, τὰ χίλια δυὸ αἰσθήματα, ποῦ ἐκφράζουν οἱ ὕμνοι, βρίσκουν ἀπήχησι στὴν ψυχὴ μου. Κι' ὅταν κι' ἐγὼ βρίσκωμαι σὲ ἀντίστοιχες ψυχικὲς καταστάσεις, βρίσκω πολὺ φυσικὸ κι' ἀνακουφιστικὸ νὰ προσεύχωμαι μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια τῶν ἁγίων.

Ἡ ὕμνολογία μας εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φωνή, στὸ χῶρο, ποῦ ἀκούγεται ἡ θεία φωνὴ σου. Τὸ ἀνοιγμα τῆς καρδιάς τῶν παιδιῶν σου. Τὸ θυμίαμα τῆς ψυχῆς μας στὰ πόδια σου.

Ἐπάρχει καὶ μιὰ δευτέρη πλευρὰ στὴν ὕμνολογία μας. Εἶναι ἡ ἀφήγησι. Τὰ διάφορα τροπάρια συνθέτουν μιὰ ἱστορία. Πότε τὴ δική σου καὶ πότε τῶν ἁγίων σου. Μὲ τὸν ἀρμονικὸ τους στίχο καὶ τὴ δυνατὴ φράσι ζωντανεοῦν τὸ γέννησί σου, τὴ ζωὴ σου, τὰ θαύματά σου, τὸ σταυρὸ σου. Τὰ παρουσιάζουν μπροστά μου ὅπως τὰ ἔζησαν οἱ πιδ πνευματοκίνητοι ἄνθρωποι, οἱ προικισμένοι μὲ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τῆς στιχουργικῆς τέχνης. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μ' ἀνεβάζουν. Μὲ βοηθοῦν νὰ τὰ ζῶ καὶ γὼ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Νὰ ξεπερνῶ τὴν πεζότητα καὶ τὴ ρηχότητα καὶ νὰ ἐμβαθύνω, ὅσο μοῦ εἶναι δυνατό, στὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα.

Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὲς διηγῆσεις τῆς ζωῆς τῶν ἁγίων. Τὴν ἐξιστοροῦν μὲ τρόπο, ποῦ ἐμπνέει καὶ παρακινεῖ σὲ μίμησι.

Κι' ὅλο αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ ὕλικὸ τῆς ὕμνολογίας μας δὲν εἶναι στεγνὸ, μακρινὴ ἀφήγησι τοῦ παρελθόντος. Διατηρεῖ πάντα τὸ λατρευτικὸ τόνο. Προϋποθέτει τὸν συγκεκριμένον ἄνθρωπον, ἐμένα καὶ τοὺς ἀδελφούς μου, ποῦ ἀκοῦν τὴν ἀφήγησι καὶ τὴν ἀξιοποιοῦν στὴ συγκεκριμένη λατρευτικὴ στιγμὴ. Γίνεται τὸ ὑπόβαθρον τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς δοξολογίας ἢ τῆς συντριβῆς καὶ τῆς ἰκεσίας τοῦ ἐλέους σου.

Νοιώθω τὴν ὕμνολογία μας, ὄχι μόνον σὰν μιὰ προσφορὰ τῆς

πνευματικῆς, ἀνθρώπινης δημιουργίας στὸ βασιλικὸ Θρόνο σου, ἀλλὰ καὶ σὰν μιὰ προσφορά, τὴν πιὸ πολυτιμὴ, τῶν προγόνων μου σὲ μένα καὶ τῆ γενιᾶ μου. Μᾶς ἔδωκαν τὰ μάτια τους, γιὰ νὰ δοῦμε πιὸ καθαρὰ τὴν ἁγία ἱστορία, μᾶς ἔδωκαν τὰ χεῖλη τους, γιὰ νὰ σὲ ὑμνήσουμε, μᾶς ἔδωκαν τὴν καρδιά τους, γιὰ νὰ σὲ αἰσθανθοῦμε.

Μὲ τὴ δική τους βοήθεια ξεπερνῶ τὴν πεζότητα καὶ τὴν ἀνθρώπινη φτώχεια μου. Προσεύχομαι μὲ τις ὠραιότερες προσευχές. Καὶ κατορθώνω νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματα, ποὺ συνωστίζονται μέσα μου, καὶ ποὺ μόνος μου δὲν ἔχω τὸν τρόπο νὰ τὰ ταξινομήσω καὶ νὰ τὰ ἐξωτερικεύσω.

Κυρίε μου, πόσος πλοῦτος καὶ πόση σοφία ὑπάρχει στὸ ναὸ σου!

* * *

Εἶναι ἀνάγκη ἐγὼ πρῶτα νὰ ἀγαπήσω τὶς τελετές.

Εἶμαστε ἔνοχοι οἱ λειτουργοί σου.

Ἀπογυμνώνουμε τὶς τελετές ἀπ' τὴ δροσερότητα καὶ τὴ ζωντάνια καὶ τὶς μετατρέπουμε σὲ στεῖρα βαττολογία.

Ἡ μηχανοκρατία στὴν προσευχή.

Πᾶμε στὴν Ἐκκλησιά, ἀνοίγουμε τὰ ἱερὰ βιβλία κι' ἀρχίζουμε ν' ἀπαγγέλλουμε μηχανικά, χωρὶς νὰ μετέχη ἡ σκέψι κι' ἡ καρδιά καὶ μὲ ρυθμὸ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ταχύ, τοὺς ὕμνους καὶ τὶς εὐχές.

Νομίζω πὼς γιὰ μένα καὶ τοὺς συλλειτουργοὺς μου ἄφησε τὴν πέννα τοῦ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος νὰ γράψῃ τὸ σκληρὸ ἔλεγχο: «Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου, καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακοῦσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἐκλίνα, λέγεις τὰ γόνατα· ἀλλ' ἡ ἢ διάνοιά σου ἔξω ἐπέτετο»¹.

Χρειάζεται ν' ἀνακαινίσω κάτι μέσα μου. Τὴ διάθεσι τῆς προσευχῆς. Τὴ λαχτάρα νὰ ἐπικοινωνῶ γνήσια μαζί σου. Τότε θὰ ἀξιοποιῶ τὴν ἐξαίρετη εὐκαιρία, ποὺ μοῦ προσφέρουν οἱ τελετές κι' ἡ ὑμνολογία. Δὲν θὰ διαβάζω μηχανικά. Τὴν κάθε φράσι θὰ τὴ ζῶ καὶ μ' αὐτὴ θὰ προσεύχωμαι.

Δὲν μπορῶ νὰ ἀξιῶσω ἀπ' τοὺς πιστοὺς σου νὰ ζοῦν τὶς τελετές σὰν εὐκαιρίες προσευχῆς καὶ λατρείας, ἀν δὲν τὶς ζῶ ἐγώ. Ἄν δὲν τοὺς δείξω τὸ παράδειγμα κι' ἀν δὲν τοὺς ἀνοίξω τὸ δρόμο.

Ἄρχιμ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Ζ. ΓΚΑΤΖΙΡΟΤΑΗΣ
Ἱεροκέρυξ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

1) Ἱωάν. Χρυσόστομος, εἰς Χανααίαν.

Ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ χριστιανισμοῦ

ΠΑΣΧΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ! ΠΑΣΧΑ ΣΤΟ ΝΗΣΙ! ΑΝΑΒΑΠΤΙΣΜΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΑΣ ΑΦΕΤΗΡΙΑΣ

ἽΟ ψυχικὸς ἐκστασιασμός

Ἡ μεγάλη ἑορτὴ τῆς ζωηφόρου ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἄν σκορπίζη τὴν χαρὰ τῆς καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀτμόσφαιρά τῆς σὲ ὅλο τὸν χριστιανικὸ κόσμο, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχει καὶ μιὰ ἐξαιρετικὴ μορφή καὶ σημασία. Ζυπνᾷ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀπομεμακρυσμένου ἀπὸ τὴν γεννέτειρά του, πρὸς τὸν τόπον αὐτὸν ποῦ ἐγνώρισε καὶ ἔζησε ὁ καθεὶς τὰ πρῶτα παιδικὰ του χρόνια. Ζετυλίγεται ἡ ἀνέμη τῶν πλέον συγκινητικῶν ἀναμνήσεων καὶ οἱ τοπικὲς παραδόσεις γίνονται ἕνας δυνατὸς συγκλονιστικὸς παλμὸς σὲ κάθε ἑλληνικὴ καρδιά καὶ ὁ ὄραματισμὸς κάθε χωριοῦ καὶ κάθε ἑλληνικοῦ νησιοῦ γίνεται συνειδησις καὶ λαχτάρρα.

Αὐτὴ ἡ λαχτάρρα δημιουργεῖ τὶς ἐξορμήσεις τῶν ξενητεμμένων, ποῦ διασχίζουν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πελάγη καὶ ὠκεανούς μὲ κατεύθυνσι τοὺς τόπους τῶν παιδικῶν των χρόνων. Ἡ θρησκεία καὶ οἱ μεγάλες ἑορτὲς τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ἐκκλησίας φέρνουν πλησιέστερα τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ πρὸς τὴν πατρικὴ γῆ.

Οἱ νοσταλγίαι ποῦ δημιουργοῦνται ἀθέλητα, αὐτὲς κινοῦν τὸν χριστιανικὸν καὶ ἑλληνικὸν παλμόν. Τὸ μικρὸ χωριό, τὸ κατάλευκο νησάκι, ἡ ταπεινὴ ἀλλὰ μεγαλόπρεπη στῆν ταπεινότητά τῆς ἐκκλησιᾶ ὑψώνονται στῆν φαντασία καὶ στῆν ἀνάμνησι μιᾶς πραγματικότητος ὡς φάρος φωτεινός, ποῦ καταυγάζει μὲ τὸ φῶς του τὴ ψυχὴ τῶν ἀπομακρυσμένων ἀπὸ τὸ χωριουδάκι καὶ τὸ ὀλόλευκο νησάκι κατοίκων των.

Τὸ Πάσχα θέτει σὲ κίνησι καὶ πραγματοποιεῖ τὶς νοσταλγίαι γιὰ τὴν ἀπόλαυση τῆς χαρούμενης ἑορταστικῆς ζωῆς τῶν πρώτων παιδικῶν ἢ καὶ νεανικῶν χρόνων. Οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν τῶν μεγάλων πόλεων παίρνουν τὸν ἦχο τῆς μικρῆς καμπάνας τοῦ χωριοῦ καὶ ὁ ἦχος αὐτὸς γίνεται ἕνα θερμὸ ἐνθουσιαστικὸ καὶ δελεαστικὸ προσκλητήριον. Ὅλα ντυμένα τὴν ἀνοιξιὰτικὴ στολῆ τὺς περιμένουν τοὺς πασχάλινους γνωρίμους καὶ ἀγνώστους ἐπισκέπτας μὲ ἀνοιχτὲς τὶς ἀγκαλιές. Ὁ λευκὸς μῦλος καὶ τὸ μουράγιο, μπροστὰ στὸ ὅποιο χοροπηδοῦν βαρκοῦλες φρεσκοβαμμένες σὲ στάσι χαιρετισμοῦ, ὑποδέχονται τοὺς ἐπισκέπτας τῶν μεγάλων αὐτῶν ἑορτῶν καὶ οἱ πλα-

τεῖες τῶν χωριῶν σὲ μιὰ διακόσμησι ἑορταστική, πανηγυρική, περιμένουν τὴν ἔναρξι τῶν τοπικῶν χορῶν ἀπὸ τοὺς νοσταλγούς ποὺ ἔρχονται γιὰ λίγες μέρες στὴν ἀγαπημένη γενέτειρά τους γιὰ νὰ χαροῦν τὸ Πάσχα καὶ ν' ἀπολαύσουν τὴν μυστηριακὴ γοητεία του.

*
* *

Καὶ ἐφέτος καθὼς καὶ κάθε ἄλλο χρόνο ἡ μεγάλη αὐτὴ χριστιανικὴ ἑορτὴ ἔδωκε τὴν εὐκαιρία τῆς κατανοήσεως τοῦ μεγάλου καὶ συγκλονιστικοῦ ρίγους ποὺ δονεῖ κάθε χριστιανικὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ. Ἡ σημασία τοῦ θαύματος τῆς Ἀναστάσεως ὕψωσε ἓνα ψυχικὸ κόσμο ποὺ ἠ ἐκδήλωσί του σὲ χαρὲς καὶ τραγούδια ἐστάθηκε πάντα καὶ μιὰ ἀνάτασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἀναστάντα Λυτρωτὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ νοσταλγία γιὰ τὸ μικρὸ χωριουδάκι καὶ τὸ ὀλόλευκο νησάκι ἀγκαλιασμένη μὲ τὸ ἅγιο θρησκευτικὸ συναίσθημα. Οἱ τοπικὲς παραδόσεις ποὺ σέρνουν τὰ πόδια σὲ χοροὺς διαφόρου μορφῆς καὶ τὴν ψυχὴ πρὸς ὠραίους λησμονημένους κόσμους, ἀπετέλεσε καὶ ἐφέτος τὶς παρορμήσεις διὰ τὴν δημιουργίαν ὄλων τῶν κινήτρων τῆς ἀνατάσεως τῆς χριστιανικῆς σκέψεως καὶ ψυχῆς πρὸς τὸ μεγάλο δρᾶμα, ποὺ ἔχει κλείσει ἡ αὐλαία του μὲ τὴν ζωηφόρο ἀνάστασι τοῦ Λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου. Τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», ποὺ δονεῖ τὴν ἀτμόσφαιρα μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα τοπικὰ τραγούδια ἀκούσθηκε καὶ ἐφέτος παντοῦ σὰν ἓνας ὕμνος χαρᾶς καὶ μιὰ εὐχαριστήριος δοξολογία. Ἡ ἀνθρωπότης διέρχεται στιγμὲς σκληρῆς ἀβεβαιότητος ἀκόμη. Αὐτὲς ὅμως οἱ στιγμὲς ποὺ δημιουργοῦν τὴ μεγάλη ἀνθρώπινη ἀγωνία λησμονοῦνται ὀλίγον μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς Λαμπρῆς. Ἡ ἐξόρμησις πρὸς τὸ χωριὸ καὶ τὸ νησάκι μὲ τὴν ὁμορφιά, τὴν γραφικότητα καὶ τὶς παραδόσεις στάθηκε κι' ἐφέτος μιὰ λύτρωσι ψυχικὴ. Τὴν χαρήκαμε τὴν λύτρωσι αὐτὴν σ' ἓνα πέρασμά μας ἐκδρομικὸ ποὺ πῆρε στὸ τέλος τὴν μορφὴ ἑνὸς ὠραίου προσκυνήματος ἀνάμεσα σὲ ἀπλοῦς καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μᾶς ἐχαιρέτησαν παντοῦ καὶ μᾶς ἐδέχθησαν μὲ εὐγένεια ποὺ ἐξιδανίκευσε τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀγαθότητά τους. Οἱ θεομηνίες καὶ ἄλλες συμφορὲς ἔχουν πλήξει σκληρὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ χωριά αὐτὰ τοῦ προσκυνήματός μας. Τίποτε ὅμως δὲν ἐπρόδινε στὴν ἑορταστικὴ πασχαλινὴ τους ἐκδήλωσι τὸν πόνο ἀπὸ τὰ πλήγματα ποὺ ἐδοκίμασαν. Αἰσθανότανε πάντα κοντὰ τους, τὴν ἡμέρα αὐτὴ τοῦ Λυτρωτοῦ Θεοῦ καὶ ζοῦσαν τὸ θαῦμα τῆς ἀναστασεῶς του ὡς μιὰ ἀνάστασι καὶ τῆς δικῆς τους ζωῆς καὶ ψυχῆς.

Τὰ πάντα πεπλήρωται φωτὸς. Αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀγκαλιάσαμε μὲ συγκίνησι καὶ ρῖγος θρησκευτικὸ καὶ ἑλληνικὸ γύρω

ἀπὸ τὸν καπνίζοντα ὀβελία τοῦ χωριοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφώσεως. Μᾶς ἔδειξαν ἀνθρώπους ἐχθροὺς ἕως χθὲς ἀδελφωμένους τώρα στὴν πασχαλικὴ ἐκδήλωσι τῆς παγχριστιανικῆς ἀγάπης καὶ χαρᾶς. Καὶ ζωντάνεψαν τὰ μάτια καὶ τὴν ψυχὴ μας ὅλο τὸ μεγάλο δράμα τοῦ Γολγοθᾶ μὲ τὸ χαροποιὸ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τέρμα του. Στὰ γελαστὰ πρόσωπα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔσπευσαν νὰ μᾶς προσφέρουν μαζί μὲ τὸ ἀδελφικὸ τους χαμόγελο καὶ τὴν ἑλληνικὴ φιλοξενία τους, ἀντικρύσαμε σὲ ἓνα ὀραματιστικὸ πέρασμα τὶς γυναῖκες τοῦ εὐαγγελίου, τὶς Μυροφόρες γυναῖκες, ποὺ στάθηκαν οἱ πρωτοπόρες τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ εἶδαν πρῶτες τὸν ἀναστάντα ὄχι διδάσκαλον ἀπλοῦν πλέον ἀλλὰ Θεόν. Τὸ Πάσχα στὸ ἑλληνικὸ χωριὸ καὶ στὸ ἑλληνικὸ νησάκι προσέφερε καὶ ἐφέτος μιὰ ξεχωριστὴ εἰκόνα καὶ μιὰ ἀτμόσφαιρα μὲ βαθύτερο περιεχόμενο. Ἐσκόρπισε προνομιακὰ τὴν εὐλογία τοῦ Λυτρωτῆ.

Περιοῦσιος λαός, εὐλογημένος ὁ ἑλληνικὸς λαός. Σ' αὐτὸ τὸ σὰν προσκύνημα ἐκδρομικὸ μας πέρασμα ἀντικρύσαμε καὶ τὴν μεγάλην χαρὰ τῶν ἀνθρώπων — πολλῶν ἀνθρώπων — ποὺ στὴν μεγάλη αὐτὴ ἡμέρα τοῦ Πάσχα εὐρήκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς μεγάλες πόλεις γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν στὸ χωριό, μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὶς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν χρόνων τους γιὰ τὴ γενέτειρά τους.

Ἡ ἑορταστικὴ πνοὴ ἐθέρμαινε τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ προσέφερε στὴν ἐντύπωσίν μας τὸ θέαμα ἑνὸς συγκινητικοῦ κόσμου μὲ πλήρη τὴν ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ παλμοῦ. Τὸ Πάσχα στὸ χωριό! Τὸ Πάσχα στὸ μικρὸ νησί! Ἐνα ἀναβάπτισμα ζωῆς καὶ δημιουργίας μιᾶς καινούργιας ἀφετηρίας γιὰ τὴν θαρραλέα ἀντιμετώπισι τῆς βιοπάλης τῆς αὔριου.

B. ΗΛΙΑΔΗΣ

Ὁ «Ἐφημέριος» εἶναι πρόθυμος νὰ δίδῃ ἀπαντήσεις εἰς ἐρωτήσεις ἐπὶ ἀποριῶν, ἀναφερομένων εἰς ζητήματα, τὰ ὁποῖα, ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἐφημερίου (ποιμαντικόν, λειτουργικόν κλπ.). Ἐπομένως οἱ εὐλαβέστατοι ἐφημέριοι δύνανται ν' ἀπευθύνουν ἐρωτήματα ἐπὶ τοιούτων ἀποριῶν. Αἱ ἀπαντήσεις θὰ δίδωνται εἰς τὴν σελίδα τῆς ἀλληλογραφίας.

ΠΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΩΤΕΡΟΝ ΦΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΟΛΑΙΑΝ ΜΑΣ

Β'

2) «ΔΟΥΝΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ ΑΥΤΟΥ ΑΥΤΡΟΝ».

Ἴδου ὁ σκοπὸς δι' ὃν βαδίζει ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ λέξις (λύτρον) ἔχει μεγάλην σημασίαν ἐνταῦθα καὶ πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ γιὰ νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ. Ἡ λέξις (λύτρον) σημαίνει: α) πρόστιμον, τὸ ὅποσον ὁ νόμος ἐπιβάλλει πρὸς ἀποζημίωσιν ζωῆς ἀπολεσθείσης (Ἐξοδ. κα', 30), β) ἀντίτιμον ἀπολυτρώσεως δούλου (Λευϊτ. κε', 51) καὶ γ) τὸ ἀντίτιμον τῆς ψυχῆς (Παρ. ιγ', 8). Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς παραβάσεως ἀπώλεσε καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, θέσας ἑαυτὸν ὑπὸ ζυγὸν (Ρωμ. γ', 9-20, Ἐφεσ. β', 3), ὑπὸ κατάραν καὶ αἰώνιον καταδίκην (Γαλ. γ', 10). Ὁ Πανάγαθος Θεὸς ἐπιθυμῶν νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς δουλείας καὶ τοῦ θανάτου, ἠδύοκῃσε νὰ δώσῃ τὸν Μονογενῆ, τὸν ἀναμάρτητον Αὐτοῦ Υἱὸν λύτρον ὑπὲρ πάντων, «Εἷς γὰρ Θεός, λέγει ὁ Θ. Παῦλος, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δούς Ἐαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων» (Α' Τιμ. β', 5). Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ λοιπὸν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἱκανοποιεῖται ὁ ἀθετηθεὶς νόμος καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ νομοθέτου, καὶ ἐξασφαλίζονται τὰ δικαιώματα τῶν λευτρωμένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ παραβάτης γίνεται δεκτὸς παρὰ τῷ Θεῷ τῆς ἀγάπης, Ὅστις ἀναμένει τὴν ἐπιστροφὴν του (Ἰωάν. γ', 16). Ἡ ζωὴ λοιπὸν τοῦ Υἱοῦ ἐδόθη ὡς ἀντίλυτρον τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος, ἵνα ἀπολυτρωθῶσιν οἱ πάντες ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ θανάτου, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Πατρός, ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μετανοίας καὶ πίστεως· «Εἰδότες, λέγει ὁ Θ. Πέτρος ὅτι οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ» (Α' Πέτρ. α', 18-19).

Ἀναλογίσθητι λοιπὸν, ἀγαπητέ μου ἀναγνώστα, τί ἐστοίχισεν ἡ σωτηρία σου. Ἐπρεπε νὰ δοθῶν λύτρα, νὰ χυθῆ τὸ πολύτιμον αἷμα τοῦ Θεοανθρώπου, διὰ νὰ ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς αἰωνίου καταδίκης. Πόσον ἀνεκτίμητος εἶναι ἡ εὐεργεσία αὕτη τοῦ Χριστοῦ, ἡρωϊκὴ πράξις, σταυρικὴ θυσία, θυσία αἵματος, ζωῆς, χάριν σοῦ καὶ πρὸς χάριν τῆς σωτηρίας καὶ αἰωνίου εὐδαιμονίας σου. Καὶ ἐὰν δικαίως καυχώμεθα διὰ τοὺς ἥρωας τῆς Πατρίδος μας καὶ εἴμεθα πρὸς αὐτοὺς εὐγνώμονες, διότι μᾶς ἐχάρισαν σὺν Θεῷ μὲ τὰς θυσίας των τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος, τί νὰ εἴπωμεν τότε διὰ τὸν Μεγάλον Ἡρωα τῆς ἀνθρωπότη-

τας, τὸν Σωτῆρα Χριστόν, εἰς τὸν Ὅποιον πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ αἰώνιος εὐγνωμοσύνη, ἀγάπη καὶ λατρεία, ἐκδηλουμένη διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων μιᾶς ὁλοκληρωτικῆς μας ἀφοσιώσεως ;

Ἐνας ἱεροκῆρυξ εἶχε καταβῆ στο βάθος ἑνὸς μεταλλείου διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς ἐργάτας κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἀνάπαυσιν, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ἄφου τοὺς διηγῆθῃ τὴν ἀπλῆ ἱστορία τῆς σωτηρίας διὰ τῆς «χάριτος» καὶ οἱ ἄνθρωποι ξανάρχισαν τὴ δουλειά τους, ὁ ἱεροκῆρυξ πῆγε νὰ μπῆ στο ἄσανσέρ πού θὰ τὸν ἀνέβαζε. Συναντᾶται μὲ τὸν ἐπιστάτη καὶ τὸν ἐρωτᾷ σχετικῶς μὲ τὸ ἀναπτυχθὲν θέμα τῆς σωτηρίας διὰ τῆς «χάριτος» τὶ ἰδέαν εἶχεν.

«ὦ! εἶναι πάρα πολὺ φθηνά, δὲν μπορῶ νὰ πιστεύσω σὲ μιὰ τέτοια θρησκεία!» («Πῶς βγαίνετε ἀπ' ἐδῶ;») ἐρωτᾷ ὁ κῆρυξ. «Ἀπλοῦστατα, μπαίνοντας μέσα στο ἄσανσέρ» ἀπήντησε ὁ ἐπιστάτης. «Εἶναι μακριὰ γιὰ νὰ φθάσῃς ἕως ἐπάνω;». «Ὅχι μὲ λίγα δευτερόλεπτα ἀρκοῦν». «Εἶναι ἀσφαλῶς λοιπὸν πολὺ ἀπλὸ καὶ πολὺ εὐκολοῦ. Καὶ δὲν ἔχετε τίποτε νὰ κάμετε σεῖς ὁ ἴδιος διὰ νὰ εὐκολυνθῆτε στο ἀνέβασμα ;». «Ὅχι», ἀπήντησεν ὁ ἐπιστάτης ἐκπληκτος, «σᾶς τὸ ἔχω ξαναεἰπῆ, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ μπῆτε μέσα». «Μὰ αὐτοὶ πού κατασκεύασαν αὐτὸ τὸ ἄσανσέρ δὲν θὰ ἐκοπίασαν πολὺ καὶ δὲν ἔκαμαν μεγάλες δαπάνες;». «Ἀσφαλῶς ἔγινε μεγάλη ἐργασία, μακρά, κοπιαστικὴ καὶ δαπανηρά. Τὸ μεταλλεῖον ἔχει 600 μέτρα βάθος· οἱ ἰδιοκτῆται ἐξώδευσαν κολοσσαῖα ποσὰ διὰ νὰ δώσουν αὐτὴν τὴν ἀπαραίτητο ἐξοδο». «Γιατὶ βρίσκετε τότε ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι πάρα πολὺ φθηνή ; Εἶναι πού ξεχνᾶτε τὸ τι πλήρωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου : Ἡ τιμὴ ἦτο ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἀντίλυτρον εἶναι ἡ θυσία του. Ὁ Ἰησοῦς ἐξιλίωσε τις ἁμαρτίες μας. Τὸ μόνον πού ἔχομε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ δεχθῶμεν αὐτὴ τὴ θυσία». «Διότι κατὰ χάριν εἴσθε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀπὸ σᾶς· Θεοῦ τὸ δῶρον. Οὐχὶ ἐξ ἔργων, διὰ νὰ μὴ καυχῆσθε τις» (Ἐφεσ. β', 8-9).

3) ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΡΟΛΕΓΟΝΤΑΙ.

α) Ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. «Οἱ μὲν προφῆται προανήγγειλαν, ἀλλὰ δὲν προανηγγέθησαν, παρατηρεῖ ὁ Πασκάλ, ἐνῶ ὁ Χριστὸς καὶ προφητεύεται καὶ προφητεύει». Καὶ εἶδαμε ἀνωτέρω πῶς προλέγει λεπτομερῶς τὰ πάθη του, καὶ μάλιστα, καθὼς διαβάζομεν στο κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον, δεκάκις τὰ προσεῖπε (Κεφ. γ', 31-32, θ', 9, θ', 31-32, ιβ', 7-9, ιδ', 12-17, 19-26, 27-31, 41-42). Καὶ ἐνῶ ἤξεύρει καλὰ τὶ μέλλει νὰ πάθῃ στὰ Ἱεροσόλυμα, προσέρχεται κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαίου «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν» (γ'), ἔλεγε δὲ περὶ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τῆς ζωῆς του· «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θέσω τὴν

ζωήν μου και ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νὰ τῆ λάβω» (Ἰωάν. ι', 18). Διὰ τοῦτο και ὅταν ἠθέλησεν ὁ Χριστός, παρέδωκεν ἑαυτόν, ἀφοῦ και τὴν νύκτα τῆς προδοσίας, οἱ ἐλθόντες νὰ Τὸν συλλάβουν, στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ Χριστοῦ («ἐγὼ εἶμαι»), ἀπέσυρθησαν εἰς τὰ ὀπίσω και ἔπεσαν χαμαί» (Ἰωάν. ιη', 84), ἕως ὅτου παρέδωκεν ἑαυτόν, διότι «ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν».

β) Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. «Εἶναι τόσον ἀκριβῶς ἐμπεριστατωμένοι, λέγει τις, αἱ προφητεῖαι περὶ Χριστοῦ, ὥστε φαίνονται περισσότερο ἱστορικαὶ παρά προρρήσεις». Καί, 1) παραπέμπω τὸν ἀγαπητόν ἀναγνώστην εἰς τὰς δύο προφητείας τοῦ Δαυὶδ (1000 π.χ.) ψαλμὸς κβ', και Ἑσαΐα (800 π.χ.) Κεφ. νγ'. Ἐκεῖ λεπτομερῶς ἐξιστοροῦνται τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ὡς ὅτι: θὰ σταυρωθῇ μεταξύ δύο κακούργων, θὰ τὸν ἐμπαίξουν, θὰ τὸν ἐμπτύσουν, θὰ τρυπήσουν τὰς χεῖρας και τοὺς πόδας του, θὰ τοῦ κεντήσουν τὴν πλευράν του, θὰ μοιρασθοῦν τὰ ἐνδύματά του με κλήρον, θὰ δώσῃ τὴν ψυχὴν του ὡς ἐξίλαστήριον θυσίαν, βαστάζων ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τὰς ἀμαρτίας μας και τιμωρούμενος διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν, ἐπίσης ὅτι θὰ ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν και θὰ ἰδρῶσῃ τὴν Ἐκκλησίαν Του κλπ. 2) Ἐν Ἐξόδῳ ιβ', 13, τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου συμβολίζει τὸ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ χυθὲν αἷμα τοῦ Χριστοῦ (Α' Πέτρ. α', 18-19). 3) Ἐν Λευϊτ. ις', 15, τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν τὸ ὁποῖον μόνον ἐπέτρεπε εἰς τὸν Ἀρχιερέα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων συμβολίζει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου εἰσερχόμεθα εἰς τὸν οὐρανὸν (Ἐβρ. θ', 25, ι', 19-20). 4) Ἐν Γενέσει κβ', ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν σταυρικὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. 5) Ἐν Ἀριθ. κα', 8, ὅπου ὁ ὕψωθεις χαλκοῦς ὄφις, ὃν ὕψωσεν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, προεικόνιζε κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου (Ἰωάν. γ', 14), τὴν Σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 6) Ἀλλὰ και ἡ ἐν τῇ Γενέσει γ', 15 εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, ἀμὰ τῇ πτώσει των ἐν τῇ Ἐδὲμ ἀναγγελία τῆς γεννήσεως τοῦ Αὐτρωτοῦ, ἥτις και πρωτευαγγέλιον καλεῖται, εἶναι σαφῆς, προλέγουσα τὸν Θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Τέλος 7) ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωνᾶ, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐφαρμόζει εἰς ἑαυτόν (Ματθ. ιβ', 39-42) εἶναι τύπος τοῦ θανάτου και τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Καὶ ἰδοὺ πῶς: Ὁ Χριστὸς κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὁ Ἰωνᾶς ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσα. Ὁ Ἰωνᾶς ἔσωσε τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ πνιγομένους, ὁ Χριστὸς ἔγινε ὁ Σωτὴρ τῶν κατακρινάντων Αὐτόν. Ὁ Ἰωνᾶς ἐντὸς τοῦ κήτους τῆς θαλάσσης, ὁ Χριστὸς εἰς τὸν τάφον. Ὁ Ἰωνᾶς ἐξῆλθε ζῶν ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους, ὁ Ἰησοῦς ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν. Ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἐκήρυξε τὴν μετάνοιαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὡς και ὁ Ἰωνᾶς τὴν ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Νινευίτας. Ὁ κόσμος θὰ σωθῇ διὰ τῆς πίστεως εἰς Αὐτόν, ὡς και οἱ Νινευίται ἐσώθησαν

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ
 ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΣ
 «ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ»

Περὶ παρθενίας.

Ἡ ὄσφρησή της εἶναι παρθενική, καὶ δὲν μεταχειρίζεται μυρωδιὰς καὶ ἀρώματα, ποὺ ἐξασθενίζουν καὶ κἀνουν θηλυπρεπή τὴν ψυχὴ· καὶ τὰ πόδια της εἶναι σὰν τὰ πόδια ἀγγελιαφόρου, ποὺ μᾶς φέρνει μήνυμα καλὸ, καὶ τρέχουν πάντα πρὸς τὴς αὐλὴς τοῦ Κυρίου. Ἡ Παρθένα πρέπει νάχη πάντα της συστολὴ καὶ νὰ στολίζεται ἀπὸ τὴν αἰδημοσύνη· καὶ τοὺς πρῶτους ποὺ πρέπει περισσότερο νὰ ντρέπεται εἶναι ὁ φύλακας ἄγγελος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ της· καὶ τὸ κάθε τι ποὺ κάνει νάναι, σὰν νὰ βρίσκεται πάντα μπροστά της καὶ τὴν παρακολουθεῖ καὶ τὴν ἐλέγχει.

Ἡ καρδιά τῆς Παρθένας ποὺ ἀφιερώθηκε στὸ Θεὸ εἶναι θωρακισμένη μὲ τὴν πανοπλία τῆς θείας χάριτος, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο τὴν περισκέπει καὶ τὴν κάνει ἀκατανίκητη. Ἡ Παρθένα ποὺ ἐπληρώθηκεν ἡ καρδιά της ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο, καταφρονεῖ τὴς ἡδυπάθειες τοῦ πλοῦτου κι' ὅ,τι νομίζει ὁ κόσμος τρυφή καὶ ἀπόλαυση, περιφρονεῖ τὴς δόξας καὶ τὴς κομποφάνειες, ἀποκρούει τὴς παθηασμένες κολακειῖες ποὺ ξεσηκώνουν οἱ σαρκικὲς ἐπιθυμίαι καὶ κατανικᾷ τὴν δύναμη τῆς ὁμορφιάς. Κι' ὅλα τὰ καλὰ ποὺ ξιπάζουν τοὺς κοσμικοὺς ἀνθρώπους, αὐτὴ τὰ περιγεῖλα· κι' ἓνα μονάχα ἀγαθὸ πιστεῖει σὰν ἀξιαγάπητο, τὸ ὑπέρτατο δηλαδὴ ἀγαθὸ νὰ βρίσκεται κοντὰ στὸ Θεό, νὰ ζῆ σύμφωνα μὲ τ' ἅγιό του θέλημα, καὶ νὰ συμβασιλεύῃ μαζί του. Αὐτὸ ποθεῖ κι' αὐτὸ λαχταρά, κι' ὁ πόθος της αὐτὸς εἶναι ἅγιος καὶ ἱερός. Ἡ σεμνὴ κι' ὀσία Παρθένα κάνει τὸ σῶμά της ἅγιο ναὸ καὶ κατοικητήριον τοῦ Παμβασιλέα Θεοῦ· καὶ τὴν καρδιά της νυφικὴ παστάδα, γιὰ νὰ δεχθῆ τὸν Χριστό, τὸν οὐράνιον Νυμφίον...

Ἡ ψυχὴ τῆς Παρθένας γαλήνια κι' ἀκύμαντη σὰν μιὰ ἐπιφάνεια ἀτάραχης λιμνούλας, δέχεται τὰ θεῖα προστάγματα καὶ τὴς θεῖες ἐντολές, σὰν νάματα ποὺ ἀναβρῦζουν ἀπὸ μιὰ καθαρῶτατη πηγὴ, καὶ καθρεπτίζει στὰ βάθη της τὴν ὑπέρικαλλην εἰκόνα τοῦ θείου της Νυμφίου. Ἡ φρόνηση, ποὺ εἶναι ἡ μάννα κάθε ἀρετῆς

πιστεύσαντες εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰωανᾶ. Τέλος ἔμελλε νὰ δοθῆ ἄφεσις ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντες, ὡς ἐδόθη ἄφεσις εἰς τοὺς Νινευίτας.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

τοῦ νοητικοῦ μας, βασιλεύει σὲ κάθε της λογισμό. Αὐτὴ τὴν μαθαίνει, τί εἶναι καλὸ καὶ τί εἶναι κακό, αὐτὴ κυβερνᾷ τὴν γνώση της, κι' αὐτὴ γίνεται τὸ ἀσφαλισμένο κριτήριό της, γὰρ τὸ κάθε τί πού πρέπει νὰ κἀνῆ ἢ ν' ἀποφύγῃ. Αὐτὴ διευθύνει ὅλες της τίς ἐνέργειες καὶ τὰ κατορθώματά της· κι' αὐτὴ φρουρεῖ ἄγρυπνα τὴν κίνησιν τῶν διαλογισμῶν της· Ἡ σύνεσής της εἶναι σὰν τὴν Λυδία πέτρα, πού μπορεῖ καὶ διακρίνει τὸ καθαρὸ χρυσάφι· παρόμοια κι' αὐτὴ διακρίνει καὶ ξεχωρίζει τοὺς πονηροὺς ἀπὸ τοὺς καλοὺς λογισμοὺς, κι' ἀποδιώχνει ἀμέσως μακριὰ αὐτοὺς πού τοὺς ἐλόγιασεν καὶ τοὺς βρῆκεν ἀξιοκατάκριτους. Ἡ σοφία της ξεσκεπάζει καὶ βρίσκει τίς κρυφές ἀλήθειες· καὶ τίς φανερώνει σ' αὐτοὺς πού τίς ζητοῦν· καὶ σ' ὅτι νὰ εἶπη καὶ σ' ὅτι νὰ κἀνῆ, φανερόνεται ἡ σοφία της. Καὶ ἡ γνώση της εἶναι ἀληθινὴ καὶ βέβαιη· καὶ ξέρεи τὰ πράγματα κι' ὅπως εἶναι μονάχα τους, καὶ μὲ τὴν σχέση τους μ' ἄλλα πράγματα. Καὶ ἡ γνώση της αὐτὴ τὴν δασκαλεύει στὴν εὐσέβεια, καὶ τῆς μαθαίνει τὰ χρέη της καὶ τὰ καθήκοντά της. Αὐτὴ τὴν ἐπληροφόρησε, πὼς εἶναι αἰκόνος καὶ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ», καὶ τῆς ἀποκάλυψε τὸν Θεό, πού θέλει τώρα ν' ἀποκτήσῃ τὴν τέλειαν ἐπίγνωσίν του, καὶ τὸν λαχταρᾷ ἡ καρδιά της. Ἡ γνώση τῆς φωτίζει, σὰν δᾶδα, τὴν στράτα της, κι' αὐτὴ τὴν κατευθύνει στὴν σταδιοδρομίᾳ τοῦ βίου της. Τὰ θελήματά της καὶ ἡ βούλησός της εἶναι πάντα της ἀγαθῆ, σὰν θέληση καὶ βούληση ἀγγέλου, καὶ οἱ σκέψεις της φρόνιμες καὶ κριτήριο τῆς ἀλήθειας· αὐτὴ ἀποφασίζει γιὰ τὰ πάντα· κι' αὐτὴ παίρνει τίς ἀγαθὲς ἀποφάσεις. Καὶ ἡ δύναμη τῆς φρόνησός της αὐτῆς εἶναι πάντα ζωντανὴ καὶ δυνατὴ σὲ κάθε της λογισμό.

Ἡ σοφία της τὴν ἐδίδαξε νὰ φοβᾶται τὸν Κύριο, νὰ κἀνῆ τὸ θέλημά του, καὶ ν' ἀγιάζῃ πάντα, νύκτα καὶ ἡμέρα, τὸ τρισάγιον ὄνομά του. Ἡ φρόνησός της σφαλίζει τὴν θύρα τῆς εἰσόδου στὴν ἀφροσύνη, στὴν ἐπιπολαιότητα, στὴν ματαιοδοξία, στὴν ψευτιά καὶ στὴν ἀβουλία, γιὰ κάθε της ἐνέργεια. Κι' ὀλόρθη κι' ἄγρυπνη ἔμπρὸς σὲ κάθε εἰκόνα καὶ παράσταση πού τῆς παρουσιάζουν οἱ αἰσθήσεις της, τίς ἐλέγχει μὲ κάθε αὐστηρότητα· κι' ὅσες μὲν εἶναι καλὲς τίς δέχεται, ὅσες δὲ εἶναι κακὲς τίς ἀποδιώχνει καὶ τίς ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδο. Ἡ ἠθικὴ ἀνδρεία, πού εἶναι ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀρετῶν μας, ἔχει ὠρακίσει τὸ στήθος της, κι' ἔχει ἀναδείξει τὴν ψυχὴ της ἔδρα καὶ κριτήριο τῶν εὐγενικώτερων ἠθικῶν προτερημάτων. Μέσα της ἔχει στήσει τὸν θρόνον της ἡ καρτερικότητα· ἡ ὑπομονὴ τὴν συντροφεύει πάντα· ἡ μεγαλοψυχία καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη βασιλεύουν μέσα της· ἡ εὐγένεια λαμπροστολίζει τὴν ψυχὴ της καὶ μεταδίνει τὴν ἀκτινοβόλα της ὁμορφιά, σ' ὅλες τίς ἀρετὲς πού τὴν περιβάλλουν. Τὸ θάρρος τὴν ὀπλίζει, καὶ τὴν ἀναδείχνει ὑπερασπίστρια τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

86. Είναι ὀρθὸν νὰ τελεῖται ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὰς μεταμεσονυκτίους ὥρας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον («Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου... λίαν πρῶτ' τῆς μιᾶς Σαββάτων... ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου») καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν πιστῶν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Τ. Γκιάλια).

Κατὰ τὴν νόκτα τοῦ Πάσχα σχεδὸν ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐτελεῖτο μακρὰ ὀλονύκτιος ἀκολουθία, ποὺ ἄρχιζε ἀπὸ τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου καὶ ἐτελείωνε τὸ πρῶτ'

δίκαιου. Καὶ τίποτα δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τῆς ἀλλάξῃ τὸ φρόνημά της· κάθε φοβέρα ἀστοχᾶ, καὶ τὰ λόγια ποὺ τρομάζουν τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς μικροψυχούς, δὲν τὴν φοβίζουν καὶ δὲν τὴν τρομοκαρδίζουν. Ἀντιστέκεται στοὺς διῶκτες τῆς ἀλήθειας· καὶ ἡ ἀγάπη τῆς ἀλήθειας εἶναι σὰν ἔμψυχο ἱερεῖο, ποὺ θυσιάζεται ἐπάνω στὸ βωμὸ της. Καὶ ἡ αὐταπάρησή της αὐτὴ πρὸς τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀναδείχνει σὲ μάρτυρα.

Ἡ Παρθένα ποὺ εἶναι ἔτσι ὠπλισμένη μετὰ τὴν πανοπλία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, στέκει ἀκλόνητη στὶς ἐπιθέσεις αὐτῶν ποὺ τῆς ἀντιμάχονται καὶ ἀποκρούει κάθε λογῆς ἐπιθέσῃ των· μένει σταθερὴ στὸν ἀγῶνα της, ὑποφέρει ὅλα τὰ κακά, ἀντέχει στὶς δοκιμασίες καὶ προσμένει τὴν πρόθυμην βοήθειαν καὶ προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Παρθένα ποὺ στολιζέται μετὰ ἠθικὴν ἀνδρεία, ἔχει γενναιοφροσύνη, εἶναι μακροθυμὴ σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν λυποῦν, χαρίζει τὰ δάνεια ποὺ κάνει, συγχωρᾷ τὰ κακά ποὺ τῆς ἔκαναν, ἀγαπᾷ αὐτοὺς ποὺ τὴν μισοῦν, εὐλογεῖ τοὺς διῶκτες της, εὐχεται γι' αὐτοὺς ποὺ τὴν συκοφαντοῦν, ἀνταποδίνει τὸ καλὸ ἀντὶ τοῦ κακοῦ, καὶ νικᾷ τὴν κακίαν μετὰ τὴν καλωσύνη. Ἡ ἠθικὴ της ἀνδρεία ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴ της· τῆς μαθαίνει τὴν λεπτότητα τῶν τρόπων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς στοὺς τριγύρω της· τῆς μαθαίνει νὰ προσέχῃ καὶ νὰ γνοιάζεται γιὰ τὴν γαλήνη καὶ τὴν φιλοτιμία τοῦ κάθε ἀνθρώπου, καὶ ν' ἀνέχεται κάθε ἀσχημιὰ ποὺ τὴν στενοχωρεῖ· κι' αὐτὴ τὴν διδάσκει νὰναι συγκρατημένη καὶ στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη καὶ στὸ θυμὸ· καὶ ν' ἀντιστέκεται στὸ κάθε τί ποὺ προσπαθεῖ νὰ τὴν ξεγελάσῃ ἀπατηλιά.

τῆς Κυριακῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα χριστιανικὴ παννυχίς. Κατὰ τὸ βυζαντινὸ λειτουργικὸ τυπικὸ περιελάμβανε τὸν ἑσπερινὸ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, κατὰ τὰ ἀναγνώσματα τοῦ ὁποίου ἐγίνετο τὸ βάπτισμα τῶν κατηχομένων, τὴν λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, μακρὰ ἀνάγνωσι ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τὴν ἀκολουθία τοῦ μεσονυκτικοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, στὸν ὁποῖο ἀντὶ τοῦ συνήθους τριαδικοῦ κανόνος ψάλλεται ὁ κανὼν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου «Κύματι θαλάσσης», τὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου καὶ τὴν ἀναστάσιμο λειτουργία. Στὶς ἐνορίες γιὰ ποιμαντικούς λόγους ἢ μακρὰ ἀκολουθία χωρίσθηκε στὰ δύο καὶ ὁ ἑσπερινὸς μὲ τὴν λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μετετέθη στὸ πρῶτ' τοῦ Μεγάλου Σαββάτου γιὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ κοινωνία τῶν πιστῶν, τὸ βάπτισμα τῶν κατηχομένων ἔπαυε πιά νὰ τελεῖται, ἢ μακρὰ ἀνάγνωσις τῶν Πράξεων, πού συνέδεε τὴν λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μὲ τὸ μεσονυκτικόν, δὲν γίνεται πιά καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς παννυχίδος περιορίσθηκε μόνο στὸ μεσονυκτικόν, στὸν ὄρθρο καὶ στὴν λειτουργία. Ἡ ἀκολουθία τῆς ἀναστάσεως στὸ λειτουργικὸ πλαίσιο τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν εὐρίσκεται μετὰ τὴν ἀπόλυσι τοῦ μεσονυκτικοῦ καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ ὄρθρου, τοῦ ὁποίου καὶ ἀποτελεῖ τὴν κάπως ἰδιόρρυθμη ἑναρξί. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ λειτουργικὴ θέσι τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως ὑποδηλώνει ὅτι αὐτὴ ἐτελεῖτο κατὰ τίς πρῶτες μετὰ τὸ μεσονύκτιο ὥρες, τότε δηλαδὴ πού ἀρχίζε καὶ ἡ συνήθης ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου. Τοῦτο ρητῶς ἄλλως τε διατάσσουν καὶ ὀρισμένα ἀρχαῖα Τυπικὰ μὲ τίς χαρακτηριστικὰς φράσεις: «τῆς ἀρμοζούσης ὥρας τοῦ ὄρθρου ἐνοστάσης (ἢ «φθασάσης») ἐξερχόμεθα κλπ.» ἢ «περὶ ὥραν ὄρθρου», ὅπως σημειώνει τὸ τυπικὸ τοῦ ἐντύπου Πεντηκοσταρίου. Ἄλλα ἐξ ἄλλου Τυπικὰ τοποθετοῦν τὴν ἑναρξί τῆς ἀναστασίμου ἀκολουθίας μετὰ τὴν ὀγδόη ἢ μετὰ τὴν ἐνάτη ὥρα τῆς νυκτός, δηλαδὴ περίπου μετὰ ἀπὸ τίς 2 ἢ 3 μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ἄλλα τὴν θέτουν ὀλίγες ὥρες πρὶν. Κατ' αὐτὰ ἢ ἀπόλυσι τῆς πρὸς τῆς Ἀναστάσεως ἀκολουθίας ἐγίνετο περίπου κατὰ τὴν ἕκτη ὥρα τῆς νυκτός, δηλαδὴ τὰ μεσάνυκτα. Παρ' ὅλη τὴν ποικιλία πού παρουσιάζουν ἐκ πρώτης ὄψεως οἱ μαρτυρίες αὐτῶν τῶν ἀρχαίων Τυπικῶν, εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι συμφωνοῦν στὸ ὅτι ἡ Ἀνάστασις γίνεται μετὰ τὰ μεσάνυκτα καὶ πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ νὰ ὑποχωρῇ ἡ νύκτα, δηλαδὴ «ὄρθρου βαθέως» τῆς Κυριακῆς. Ἡ πρᾶξι αὐτὴ αἰτιολογεῖται ἀπὸ ἕνα μετεγενέστερο (τοῦ ἔτους 1813) χειρόγραφο Τυπικὸ τῆς Μονῆς Φιλοθέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὡς ἐξῆς: «ὅταν γίνῃ ἡ Ἀνάστασις, πρέπει νὰ εἶναι ἢ ἕκτη ὥρα τῆς νυκτός ἀπερασμένη, διότι ὁ Κύριός μας μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνεστήθη».

Ἐπῆρχε ὅμως παραλλήλως καὶ ἡ ἄλλη παράδοσι ὅτι ὁ Κύριος ἀνεστήθη τὸ μεσονύκτιο. Στὸ συναξάριο ἐπὶ παραδείγματι τῆς Κυ-

ριακῆς τοῦ Πάσχα πού περιέχεται στό Πεντηκοστάριο καί πού εἶναι γραμμένο ἀπό τόν Νικηφόρο Ξανθόπουλο, λέγεται ὅτι «περὶ μέσον τῆς νυκτός» κατῆλθε ὁ ἄγγελος καί ἀπεκύλησε τόν λίθο τοῦ μνημείου. Ἡ παράδοσι αὐτή, καθὼς καί ἡ τάσι νὰ ἐπιταχυνηθῇ ἡ λῆξι τῆς ὅλης ἀκολουθίας, ἐπηρέασε καί τὴν σημερινὴ πρᾶξι καί ἡ Ἀνάστασι τελεῖται ἀκριβῶς κατὰ τὸ μεσονύκτιο. Παρὰ τοῦτο σὲ ὠρισμένα μέρη καί τῆς πατρίδος μας ἀκόμη τελοῦν τὴν Ἀνάστασι, μετὰ τὸ μεσονύκτιο, κατὰ τις 3 τὸ πρωτῆ, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐνάτη ὥρα τῆς νυκτός, ὅπως εἶδαμε σὲ μερικὰ ἀρχαῖα Τυπικά. Αὐτὸ δὲν γίνεται μόνο γιὰ λόγους ἀνάγκης, ὅταν δηλαδὴ ἕνας ἱερεὺς ἐξυπηρετεῖ δύο χωριά, ἀλλὰ καί ὑπὸ ὁμαλῆς συνῆχης κατὰ παλαιὰ παράδοσι.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ τέλεσι τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὰ μεσάνυκτα ἔχει δύο δυσάρεστα ἐπακόλουθα: Τὴν ἀποχώρησι πολλῶν χριστιανῶν σχεδὸν ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτῆ καί τὴν ἐπιτροχάδην τέλεσι τοῦ ἀναστασίμου ὄρθρου καί τῆς θείας λειτουργίας. Πρόκειται γιὰ δύο παλαιῆς ἀσθένειες, πού δύσκολα θεραπεύονται. Ἐπιτροχάδην ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως ἀκόμη καί κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρίτου αἰῶνος στοὺς ἀγίους Τόπους, τότε πού ἡ προσκυνήτρια Αἰθερία ἢ Μαυριτανὴ τοὺς ἐπεσκέφθη καί περιέγραψε στό Ὀδοιπορικὸ τῆς τις ἀκολουθίας πού ἐτελοῦντο ἐκεῖ. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ πιστοὶ σχεδὸν ἀνέκαθεν δὲν ἔδειχναν πολὺ καλὴ διάθεσι στό νὰ παρακολουθήσουν ὀλόκληρη τὴν πασχάλινὴ ἀγρυπνία. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ παύσωμε νὰ ἐργαζώμεθα γιὰ τὴν ἄρσι καί τῶν δύο αὐτῶν ἀτόπων, ἡ θεραπεία τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτο λόγο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἱερεῖς. Οἱ καταλλήλως κατηχημένοι ἀπὸ τὸν ἱερέα ἐνσυνείδητοι χριστιανοὶ δύσκολα καί μόνο γιὰ σοβαρὸν λόγο θὰ ἐγκαταλείψουν τὸν ναὸ μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάστασι καί ἡ νυσταλέα καί βιαστικὴ τέλεσις τῆς ὑπολοίπου ἀκολουθίας μπορεῖ μὲ λίγη καλὴ θέλησι, προσπάθεια καί ζῆλο νὰ δώσῃ τὴν θέσι τῆς σὲ μιὰ λαμπρὰ πανηγυρικὴ ἱεροτελεστία ἀνταξία τῆς μεγάλης ἑορτῆς, πάντοτε μέσα σὲ λογικὰ χρονικὰ ὅρια. Δὲν ξεύρω ἂν μόνῃ ἢ μετὰθεσι τῆς ὅλης ἀκολουθίας μετὰ τὸ μεσονύκτιο θὰ μπορούσῃ νὰ φέρῃ καμμιά οὐσιαστικὴ καλλιτέρευσι τῆς καταστάσεως γιὰτὶ οἱ κάπως ράθυμοι χριστιανοὶ πάλι θὰ δυσκολεύονται νὰ παρακολουθήσουν τὴν μακρὰ μεταμεσονύκτιο ἀκολουθία. Ἐκτὸς τούτου ἔχει γίνῃ πάλι πιά ἔθος ἡ τέλεσις τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὸ μεσονύκτιο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο διασώζεται ἔστω καί κολοβωμένη ἡ ἀρχαία μεγάλη πασχάλιος παννυχίς.

Ἡ Ὁρθοδοξία χθές και σήμερα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ἡ Τέχνη, στὸν χριστιανισμό, δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ μέσο, γιὰ νὰ ἐκφράζη ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς.

Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα εἶναι ἀνέκαθεν καὶ παντοῦ τῆς γῆς ἢ πιὸ πλούσια, ἢ πιὸ βαθεῖα κι' ἢ πιὸ ἀγνή πηγὴ τῆς Τέχνης. Τὸ Ὠραῖο ἀποδίνεται μὲ πρωτοτυπία, δύναμη καὶ γνησιότητα ὅπου ὑπάρχει ἡ θρησκευτικὴ ἔμπνευση κι' ἔξαρση. Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ ὁ κοινότοπος λόγος ὅτι κάθε πράγματι σπουδαῖο καλλιτεχνικὸ δημιούργημα ἔχει τὶς ρίζες του στὸ φανερό ἢ μύχιο θρησκευτικὸ βίωμα, εἶναι ἔργο πάντα στὴν οὐσία του θρησκευτικὸ.

Ἡ Ἐκκλησία ἀγκάλιασε ἐντελῶς αὐτονόητα καὶ φυσικὰ κι' ἀβίαστα τὴν Τέχνη, ἰδίως μὲς ἀπὸ τὶς δυὸ μεγάλες παραδόσεις τῆς θρησκευτικῆς ἐκφράσεως, τὴν Ἰουδαϊκὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴ, τῆς ἔδωσε τὴν πνοὴ καὶ τὸ δυναμικὸ πλήρωμα τῆς Χάριτος καὶ τὴν κατέστησε ὄργανο πολύτιμο στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσεως. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ποὺ ἐξάγει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀσχήμια τῆς ἁμαρτίας, ὑπάρχει, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ σκοπὸς ἐνὸς ἐνωραϊσμοῦ. «Ὅ,τι εἶναι τοῦ Χριστοῦ, «ὅσα ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή..» (Φιλιππ. δ', 8), εἶναι καὶ τὸ πράγματι ὠραῖο σὰν στόχος καὶ σὰν πραγματοποίησις ἠθικὴ κι' αἰσθητικὴ. Τίποτε ἀπ' ὅση ὁμορφιὰ ὑπόσχεται καὶ πραγματοποιεῖ ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι ὄντως δικό της. Ὅπως παίζει μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ χρησιμοποιοῖ ἀποσπασματικὰ καὶ περιστατικὰ γιὰ τὸν ὄλεθρο τοῦ ἀνθρώπου (Β' Κορ. ια', 14), ἔτσι κάνει καὶ μὲ τὴν ὁμορφιά, ποὺ κι' αὐτὴ εἶναι ὅλη τοῦ Χριστοῦ. Στὸ πεσμένο ὀριστικὰ τμήμα τοῦ ἀγγελικοῦ γένους ἡ ἀλήθεια κι' ἡ ὁμορφιά εἶναι, μαζί μὲ τὸν κόσμο, μιὰ προσωρινὴ καὶ μερικὴ νομή. Στὸ πεσμένο ὄχι ὀριστικὰ ἀνθρώπινο γένος, ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια κι' ἡ ἀπόλυτη ὁμορφιά εἶναι μιὰ ἐπανάκτησις, ποὺ ἔχει τὴν ἀρχὴ της στὸ μὴ ὀλό-τελα σβησμένο «κατ' εἰκόνα» καὶ τὴν πλήρωσή της στὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, στὴν οἰκονομία τῆς σωτηρίας μας, ποὺ τὸ γίγνεσθαί της εἶναι ἀκριβῶς ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Χριστὸς ἦρθε «τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναμορφώσασθαι». Αὐτὸ τὸ κάλλος τῆς προπρωτικῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως, συνυφασμένο καὶ μὲ τὸ κάλλος τῆς ὄλης κτίσεως, ὄχι μονάχα ἀποκα-

θίσταται με τὴν ἐν Χριστῷ ἀναμόρφωσή του ἀλλὰ καὶ πληροῦται. Ἡ χριστιανικὴ ἔσχατολογία περιέχει τὴν τελείωση τοῦ ἀνθρώπινου καὶ κτισιακοῦ ὠραϊσμοῦ.

Ἀγκαλιασμένη σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἡ Τέχνη ἐκφράζει καὶ διακρατεῖ, τυποποιεῖ καὶ καθιστᾷ ἁγιαστικά ἐπαγωγὸ τὸ περιεχόμενο πίστεως καὶ ζωῆς τοῦ χριστιανισμοῦ. Σὰν λόγος (ἐκκλησιαστικὴ ποίηση καὶ μουσικὴ) καὶ σὰν εἰκαστικὴ δημιουργία (ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, εἰκονογραφία, ἄμφια, σκευὴ κ.λ.π.), ἀπευθύνεται στὶς αἰσθήσεις καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιτελῶντας λειτουργημὰ ἀφύπνιστικό, ἐποικοδομητικό κι' ἀναγωγικό, ἐξαίροντας καὶ φωτίζοντας τὸ δόγμα, ἀποκαλύπτοντας τὰ βάθη τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς κι' ὑμῶντας τὰ τρόπαιά της, τέλος δὲ ὀδηγῶντας τὶς ψυχὲς στὴ θεωρία τῆς ἄνω πραγματικότητος, μὲς ἀπὸ τὴ σχετικότητα τοῦ παρόντος κόσμου.

Μὲ τὸν καιρὸ, οἱ ἐκκλησιαστικὲς Τέχνες ὑπέστησαν στὴ Δύση μιὰ ἐκκοσμίκευση, χάνοντας τὴν ἀρχαία κοινὴ πνευματικότητα κι' ὁμοιογένεια πρὸς τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἱερὴ Παράδοσις τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας. Ἀπεναντίας, ἡ Ὁρθόδοξια, τόσο στὸν ἑλληνικὸ ὅσο καὶ στὸν σλαβικὸ κι' ὑπόλοιπο γεωγραφικὸ τῆς χώρου, διακράτησε ὡς τὶς ἡμέρες μας τὴν ἀρχαία πνευματικότητα κι' ὁμοιογένεια, ὄχι ὁμως παντοῦ καὶ πάντα στὸν ἴδιο βαθμὸ. Ἡ Δύση ἐπέδρασε κι' ἐπιδρᾷ στὴν Ἀνατολή, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ χριστιανικὴ Τέχνη κι' ἐδῶ νὰ παρουσιάζη παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴν ἀείζωη κοίτη τῆς Παραδόσεως.

Ἐνα λοιπὸν ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα, ποῦ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ σήμερα ἡ Ὁρθοδοξία, μαζί μὲ ἄλλα συναφῆ καὶ τῆς ἴδιας περίπου τάξεως, εἶναι ἡ ἀποκάθαρσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τεχνῶν ἀπὸ τὶς θύραθεν ἐπήρειες κι' ἡ ὄθησή τους στὴν ἀρχαία γραμμὴ, πάνω στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ τὸ μέλλον τους. Γιατὶ βέβαια, ἡ Τέχνη δὲν εἶναι μονάχα παρελθόν, ἀλλὰ πάντα μπορεῖ νὰ προοδεύῃ, ἀρκεῖ νὰ μὴ προδίνῃ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὶς πηγὰς τῶν ἐμπνεύσεών της.

Ὁ χρόνος, γιὰ τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ὁλόκληρος ἁγιασμένος καὶ τὰ βάθη τοῦ μέλλοντος, ὅπως ἀκριβῶς ἀποδείχνει ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος, ἐπιφυλάσσουν προεκτάσεις καὶ τελειότητες ἀκόμα πιὸ θαυμαστὲς σὲ ὅλα τὰ πεδία τοῦ χριστιανικοῦ βιώματος καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀντιλήψεως. Στὸν καιρὸ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ τῶν κατακομβῶν, ἡ Ἐκκλησία ἦταν λιγώτερο πλουσία ἀπὸ ὅ,τι στὸν Δ' αἰῶνα κι' ὁ πλοῦτος τῶν πνευματικῶν της προόδων ἦταν ἀκόμα μεγαλύτερος τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἡ τελείωσις, ἡ πλήρωσις αὐτῆ, δὲν εἶναι, βέβαια, παντοῦ καὶ πάντα συνεχῆς καὶ χωρὶς κενὰ καὶ πτώσεις. Ἀλλὰ ἡ πο-

ρεία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸν χρόνο, στὴν ἱστορία, εἶναι γενικὰ—ἄρα καὶ σὲ ὅ,τι εἶναι γιὰ μᾶς τὸ μέλλον—μιὰ πορεία πρὸς βαθύτερη, εὐρύτερη καὶ θαυμαστότερη τελείωση καὶ πλήρωση.

Πρέπει λοιπὸν ὄχι μονάχα νὰ κάνη τὸ πᾶν σήμερα ἡ Ὁρθοδοξία γιὰ νὰ ἐπαναφέρη τὴς ἐκκλησιαστικὲς Τέχνες σὲ σύνδεση καὶ συνέχεια πρὸς ὅ,τι ἀγνὸ καὶ δυνατὸ ἔχει μέσα τῆς ἡ ἀρχαία Παράδοση, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ἔτσι οἱ Τέχνες αὐτὲς μπαίνουν σ' ἓνα δρόμο παρὰ πέρα ἀναπτύξεως.

Μιὰ τέτοια προοπτικὴ ἀποκλείεται ἀπὸ ὠρισμένους ὀρθόδοξους στοχαστὲς κι' εἰδικούς τῶν ἡμερῶν μας, πού ἔχουν τὴν ἄποψη ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Ὁρθοδοξία ἔδωσε στὴς ἐκκλησιαστικὲς Τέχνες τὴ μὴ περαιτέρω τελειότητα. Ἡ ἄποψη αὐτὴ θυμίζει τὴν παράλληλη θεωρία τοῦ Πλάτωνος γιὰ τὴν Τέχνη, στὴν ἰδανικὴ Πολιτεία, ὅπου ὁ μεγάλος φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (βλ. τὰ ἔργα του «Πολιτεία» καὶ «Πολιτικός») φέρνει σὰν παράδειγμα τὴ στατικότητα τῆς αἰγυπτιακῆς Τέχνης σὲ μιὰ περίοδο—κατ' αὐτὸν—δέκα χιλιάδων χρόνων. Κύριος ἐκπρόσωπος αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως στὴ χώρα μας στάθηκε ὁ ἀσύγκριτος εἰκονογράφος Φώτης Κόντογλου, μὲ κείμενα καὶ μὲ τὸ εἰκαστικὸ του ἔργο ὀλόκληρο.

Κατὰ πόσο βασίζεται σὲ ἀντικειμενικὰ κριτήρια μιὰ τέτοια θεωρία, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσουμε. Τὸ εὐχάριστο πάντως εἶναι ὅτι, πρακτικὰ, οἱ δυὸ προοπτικὲς, γιὰ τώρα, δὲν ἀντικρούονται μεταξύ τους, μιὰ καὶ συμπίπτουν στὸ δίδαγμα ἐπιστροφῆς στὴν Παράδοση καὶ μελέτης τῆς. Ἄν αὐτὴ ἡ προϋπόθεση καρποφορήσῃ, δὲν ἔχει σημασίαν σήμερα ποιοῦ εἶδους συνέχεια θὰ εἶναι τῆς ὡς τώρα Τέχνης ἢ αὐριανῆς Τέχνης, δηλαδὴ ἂν θὰ εἶναι μιὰ ἐπανάληψη ἢ μιὰ πνευματικώτερη ἐμβάθυνση καὶ πλήρωση.

Γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν Παράδοση καὶ νὰ πετύχουμε στὰ νάματά τῆς τὴν ποθητὴ ἀποκάθαρση, ἡ Ὁρθοδοξία σήμερα πρέπει, ἀφοῦ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἀνάγκη, νὰ ἀποδυθῇ σὲ πλατεῖα κι' ἐπιμελῆ προσπάθεια, μιὰ προσπάθεια πού δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι δεμένη μὲ τὴ γενικώτερη καὶ πρὸ πάντων τὴ θεολογικὴ ὁμοία κίνηση.

Ποιὰ εἶναι τὰ κύρια εἰδολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τεχνῶν, ὅπως τὴς διαμόρφωσε καὶ τὴς προήγαγε κατ' ἐξοχὴν ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολή, ἀπὸ τὴν ἄποψη τόσο τῆς μορφῆς ὅσο καὶ τοῦ περιεχομένου; Μπορεῖ κανένας νὰ πῇ ὅτι αὐτὰ εἶναι τρία: α') Ἡ κυριαρχικὴ πηγασὴ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, β') Ἡ πνευματικὴ ἀναγωγικότης, γ') Ἡ ἀγιαστικὴ κατάκτηση τῆς ὕλης.

Ἡ Ἐκκλησία βγαίνει καὶ τρέφεται πνευματικὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας κι' ἀπὸ τὸν λόγο, ποὺ καθιστᾷ αὐτὰ τὰ γεγονότα ὄχι ἀπλῶς μιὰ μνήμη καὶ μιὰ καινὴ διδαχὴ, ἀλλὰ καὶ τὰ διασώζει καὶ τὰ προεκτείνει μέσα στὸν λειτουργικὸ χρόνο, ὅπου τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὰ ἔσχατα πραγματοποιοῦν τὴν ὑπεσχημένη αἰωνιότητα. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς Τέχνες ἐρμηνεύουν πιστὰ πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἱστορικὸ γράμμα τῆς θείας Ἀποκαλύψεως τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ ζωὴ, ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Χριστός.

Ἡ φορὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τεχνῶν εἶναι πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ συνάμα τονίζουσι ὅτι αὐτὴ ἡ φορὰ πραγματοποιεῖται χάρι στὴν «κένωση» τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Δὲν δίδουσι λοιπὸν μιὰ ἀναζήτησι τοῦ Θεοῦ, μὲς ἀπὸ ἐναγώνια ἀνάτασι, ἀλλὰ τὴ συνάντησι τοῦ Θεοῦ — ποὺ μὲ τὴ Σάρκωσι κατεβαίνει πρὸς τὸν ἄνθρωπο — καὶ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ χάρι στὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἀνάστασι καὶ τὴν Ἀνάληψι — ὑψώνεται πρὸς τὸν Θεό, πραγματοποιοῦντας μέσα στὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τῆς Θεότητος τὴν ἔνωσι μαζί της, τὴ «θέωσι».

Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰωάν. α', 14), μὲ τὴν πρόσληψι τῆς φύσεώς μας, στὴ θεανδικὴ ὑπόστασι τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄνθρωπος ὅπως δείχνει ἡ ἀπεριόριστη «ὑλὴ» τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τεχνῶν, σώζεται σὰν σύνολη ὑπόστασι, δηλαδὴ σὰν σῶμα καὶ ψυχὴ, ἐνῶ ἡ κτίσι, ὅπου ὁ ἄνθρωπος τοποθετήθηκε σὰν κορωνίδα καὶ στὴν ὁποία μετέχει ὡς πρὸς τὸ σωματικὸ του στοιχεῖο, «ἐλευθέρᾳ λογίζεται» κι' αὐτὴ κατὰ τὸ ἕξαισι τροπᾶρι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Παρακαλοῦνται τὰ Ἐκκλ. Συμβούλια τῶν Ἱ. Ναῶν, οἵτινες λαμβάνουσι τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», ὅπως καταβάλουσι εἰς τὸ Τοπικὸν ΤΑΚΕ τῆς περιφέρειας των τὴν τυχὸν ὀφειλομένην συνδρομὴν των, ἥτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1957 καθωρίσθη εἰς δρχ. 30 ἑτησίως, ἐκτὸς τῶν Ἱ. Ναῶν τῶν περιφερειῶν Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, τῶν ὁποίων ἡ συνδρομὴ καθωρίσθη εἰς δρχ. 50, 75 ἢ 100, ἀναλόγως τῆς κατηγορίας ἐκάστου.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

ΚΥΡΙΑΚΟ ΔΡΟΜΙΟΝ

11. ΜΩΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΣΧΑ

«Πίστει πεποιήκε τὸ Πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ἄθεός τις ἀποθάνῃ αὐτῶν».
(Ἐβρ. ια', 28)

Ἡ Ἐκκλησία μας, μετὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς εἰσόδου στὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαροκοστῆς καὶ γιὰ νὰ συνδέσῃ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν προσωπικὴν πίστιν τοῦ καθενὸς μας, παρεμβάλλει καὶ τὴν πίστιν τοῦ Μωϋσέως, ποῦ ὑπῆρξε καὶ τὸ μέσον μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐδιάλεξε τὸν ἄνδρα ὡς ἐλευθερωτὴν τοῦ δουλεύοντος Ἑβραϊκοῦ γένους, ὡς κυβερνήτην καὶ νομοθέτην ἐπὶ σαράντα ὀλόκληρα χρόνια, ὅπως μπορεῖ νὰ πληροφορηθῇ ὁ οἰοσδήποτε ἀπὸ τὰ τέσσαρα τελευταῖα βιβλία τῆς Πεντατεύχου.

Ὁ Μωϋσῆς δὲν εἶναι πρόσωπον ποῦ τυχαίως ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του στὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ χίλια πενταχόσια περίπου χρόνια πρὸ Χριστοῦ· δὲν πρόκειται περὶ προσωπικότητος ποῦ κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα παρουσιάζει ἡ ἀνθρωπότης, ὅπως οἱ μεγάλοι σοφοί, οἱ ἐφευρέται, οἱ ἄνθρωποι ποῦ συγκεντρώνουν ὡς φαινόμενα, τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς γενεᾶς στὴν ῥοὴ τῶν αἰώνων. Ὁ Μωϋσῆς ὑπῆρξε καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴν του καὶ γιὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας πιστὸν ὄργανον τῆς θείας προνοίας καὶ σὰν τέτοιον ὄργανον, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἀτομικὴν του ἐλευθερίαν, ἐχρησιμοποιήθη ὄχι νὰ ζήσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσῃ ὁ ἴδιος ἱστορίαν μετὰ περιεχόμενον γεγονότα ποῦ προκαλοῦν κατὰ πλῆξιν τόσο γιὰ τὴν ζωντανὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ γιὰ τὸ συμβολισμὸν τους. Καὶ περὶ τούτου πείθει ἡ βαθεῖα καὶ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ ἀγιογραφικοῦ κειμένου. Ἡ Πεντάτευχος, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνέγραψεν, εἶναι τὸ αὐθεντικώτερον κείμενον ἀπὸ κάθε ἄλλῃ συγγραφῇ, κείμενον ποῦ φέρει τὴν σφραγίδα τῆς θεϊκῆς πνοῆς καὶ ἐπιστασίας, γιὰτὶ κανένα κείμενον δὲν εἶναι τόσο καθαρὸν, τόσο ξάστερον καὶ με συνέπεια, ὅσο αὐτό, ἐν συγκρίσει μετὰ ἄλλα προχριστιανικὰ ἔργα τὰ ἀστράκια ὠρισμένων ἀληθειῶν σβύνουν στὴν ὀμίχλη τῶν παραμυθιῶν. Αὐτὸ τὸ κείμενον ὀμιλεῖ γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Μωϋσέως, ποῦ δὲν συνεδέθη τὸ ὄνομά του μετὰ τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν ὡς ἀπλῶς σοφοῦ καὶ ἐλευθερωτοῦ ἑνὸς λαοῦ, ἀλλ' ὡς ἔχοντος κατ' ἐπίγνωσιν πίστιν παρὰ τὸ εἰδωλολατρικὸν περιβάλλον εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ. Καὶ ἡ πίστις αὐτῆ συνδέεται στενὰ μετὰ τὴν ἔμμεση καὶ ἄμεση πληροφορία ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἀποτελεῖ ὄχι μόνον ἡγετικὴν φυσιογνωμίαν. Ἡ γέννησις τοῦ Μωϋσέως, ἡ ἀνα-

τροφή του, ἡ μόρφωσίς του, αἱ πνευματικά του ἰκανότητες, καὶ ὅ,τι ἐσπάνιζε γιὰ ἓνα κοινὸ θνητό, ἦταν συγκεντρωμένα στὸ μυαλό του, στὴν καρδιά του, στὸ εἶναι του, πράγμα πού τὸν ἐνεφάνιζε σὰν ἓνα θρησκευτικὸ σύμβολο πού ἐτράβηξε καὶ τὴν προσοχὴ τόσο τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου (Πραξ. ζ', 23 κ.ε.), ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, ἐκτός τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ ὁ λόγος προφανῆς· εἶναι γνωστὴ ἡ εὐγονία τῶν Ἑβραίων στὴν εὐφορωτάτη φιλόξενο γῆ, πού ἀνησύχησε τὸν νεώτερο βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων, πιθανώτατα τὸν Ἀμένωφιν τὸν Β', 1461-1436 (Ἐξοδ. 7-10). Καὶ τὸν ἀνησύχησε γιὰτὶ ὁ καταπληκτικὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν γεννήσεων ἰσχυροποιῶσε τὸ φιλοξενηθὲν γένος τῶν Ἑβραίων μὲ κίνδυνον ν' ἀπορροφήσῃ τ' ἀφεντικὰ ἢ μὲ συνδυασμὸ συμμαχειῶν νὰ ἐξοντώσουν τοὺς κυριάρχους Αἰγυπτίους. Οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ κηδέθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν καὶ χυδαῖοι ἐγένοντο. Καὶ κατίσχυον σφόδρα, ἐπλήθυνε δὲ ἡ γῆ αὐτοῦς». (Ἐξοδ. α', 7). Αὐτὸς ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν Ἑβραίων τοὺς ὠθοῦσε νὰ ξεχύνωνται σ' ὅλους τοὺς Αἰγυπτιακοὺς κάμπους καὶ νὰ ζοῦν πλοῦσια, νὰ ἰσχυροποιῶνται ὡς Ἔθνος καὶ μὲ ὁμοιογένεια, ἀλλὰ καὶ νὰ προβάλλουν σὰν μιὰ χτυπητὴ πρόκλησι πρὸς τοὺς φυσικοὺς νοικοκυραίους τῆς Αἰγύπτου. Ἀκριβῶς ὁ Φαραὼ προεῖδε τὸν κίνδυνον καὶ ἐξ-ἀπέλυσε ἐγκυκλίους διαταγὰς ἐξευτελισμοῦ, ταπεινώσεων, ἀτιμώσεων, καταναγκαστικῶν ἔργων, οὕτως ὥστε ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ γκρεμίσουν ἀπὸ τὴ συνείδησί τοὺς κάθε ἴχνος ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴ φοβερὴ καταπόνησί τοὺς, νὰ μειώσουν τὴ δύναμί τοὺς : «Κατεδυνάστευσαν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ καὶ κατωδύνων αὐτῶν τὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τῷ πληῖ καὶ τῇ πλινθείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῖς ἐν τοῖς πεδίοις, κατὰ πάντα τὰ ἔργα, ὧν κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ βίας». Ἐπικεφαλῆς τῶν ἐργαζομένων σκληρὰ ὁ βασιλεὺς εἶχε τοποθετήσῃ ἐγκληματικὰς φυσιογνωμίαις, ἀνθρώπινα κτήνη «ἓνα κακώσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔργοις». Μὲ τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα τῶν Ἑβραίων ἐκτίσθησαν ὀλόκληροι πόλεις ὅπως ἡ Πειθῶμ, ἡ Ραμεσσῆ καὶ ἡ Ἡλιούπολις (Ἐξοδ. α', 11-15).

Παρὰ τὰ σκληρὰ μέτρα τοῦ Φαραὼ, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν στὴν ἐντατικὴ ἐξάντλησι τῶν Ἑβραίων καὶ συνεπῶς στὴ βιολογικὴ ἐκφύλισι αὐτῆς τῆς ράτσας, ἄρα καὶ τὴν μείωσι τῶν γεννήσεων ἢ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν θανάτων, τὸ κακὸ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους δὲν ἐσταμάτησεν. Οἱ Ἰσραηλιταὶ «ἰσχυον σφόδρα, σφόδρα». Δὲν ἀπέμεινε παρὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ σατανικὸν σχέδιο τῆς γενοκτονίας, τὸ ὁποῖον στὴν ἐποχὴ μας ἐφήρμοσεν ὁ γερμανικὸς ἐθνικοσοσιαλισμὸς. Ὁ Φαραὼ καλεῖ τὰς μαῖας Σαφφώραν καὶ Φουά, δίνει ἐντολὴ καὶ λέγει : «Ὅταν μαιοῦσθε τὰς Ἑβραίας καὶ ᾧσι πρὸς τῷ τίκτειν, ἐὰν μὲν ἄρσεν ἦ, ἀποκτείνετε αὐτό, ἐὰν δὲ θῆλυ, περιποι-

εἴσθε αὐτό) (Ἐξοδ. α', 15-16). Ἄλλ' αἱ μαῖαι ἦσαν θεοφοβούμεναι καὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ προβοῦν σ' αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα παρὰ τὴ διαταγὴ τοῦ Φαραώ. «Ἐξωγογόνουν τὰ ἄρρενα». Ἄλλ' αὐτὸ περιῆλθε στὴ γνῶσι τοῦ βασιλέως καὶ ἐκλήθησαν μπροστά του πάλιν αἱ μαῖαι γιὰ νὰ δώσουν ἐξηγήσεις. Ἄλλ' αὐτὲς ἀπήντησαν πολὺ κωμικὰ πού μόνον τὴν ἀφέλειαν τοῦ Φαραώ ἐξεγέλασαν : «Οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτου αἱ Ἑβραῖαι, τίκτουσι γὰρ πρὶν ἢ εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὰς τὰς μαίας· καὶ ἔτικτον» (α', 19). «Ὅμως οἱ Ἑβραῖοι ἔπρεπε νὰ ἐξοντωθοῦν ὅπωςδῆποτε. Γι' αὐτὸ τοὺς θέτει ἐκτὸς νόμου καὶ ὁ καθένας εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀρπάξῃ τὰ βρέφη καὶ νὰ τὰ πνίγῃ στὸ Νεῖλο ποταμὸ. Κι' ἀπ' τὸ σημεῖο τοῦτο ἀρχίζει ἡ Ἱστορία τοῦ Μωϋσέως περὶ τοῦ ὁποίου κάνει λόγο ὁ Ἀπόστολος, γιατί συνδέεται ἡ σωτηρία του καὶ ἡ καθόλου δρᾶσις του μὲ τὴν πίστι του καὶ μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ πού εὐλόγησε μιὰ τέτοια πίστι. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα γεννιέται παιδί ἐκτάκτου καλλονῆς, «ἀστειόν», ὠραιότατο. Ἡ ὁμορφιὰ αὐτῆ τοῦ παιδιοῦ ὅταν ἐξετέθη στὸ Νεῖλο μέσα σ' ἓνα πισσαλειμμένο καλάθι, ἐγοήτευσε τὴ θυγατέρα τοῦ Φαραώ, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεψε νὰ τὸ πνίξουν. Τὸ παιδί, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς βασιλοπούλας, παραδίδεται στὴν ἀδελφῆ τοῦ Μωϋσέως πού ἦταν μεγαλειότερη, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τὸ ἀναθέσῃ σὲ κάποια παραμάνα πού τῆς ἐπνίξαν τὸ παιδί, γιὰ νὰ τὸ γαλακτοτροφῆσῃ. Ἐκείνη μὲ χαρὰ συνιστᾷ τὴν μητέρα τοῦ παιδιοῦ στὴν πριγκίπισσα καὶ αὐτὴ ἀπευθυνομένη πρὸς τὴ μητέρα, τῆς λέγει : «Διατήρησόν μοι τὸ παιδίον τοῦτο καὶ θήλασόν μοι αὐτό, ἐγὼ δὲ δώσω σοι τὸν μισθόν» (Ἐξοδ. β', 9). Πράγματι μετὰ τὸ ἀπογαλάκτισμα τοῦ βρέφους, παραδίδεται στὴν πριγκίπισσα ἡ ὁποία τὸ υἱοθετεῖ καὶ τὸ παίρνει γιὰ παιδί τῆς στὰ ἀνάκτορα τοῦ Φαραώ, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸνομα τῆς ἀρεσκείας τῆς : «Ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μωϋσῆν λέγουσα· ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνειλόμην» (Ἐξοδ. β', 10).

Ἡ σωτηρία τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶναι συμπτωματικὴ. Ἡ συρροὴ σοφῶν περιπτώσεων πού ἐξυπητετοῦσαν ἓνα ὑπερατομικὸ σκοπὸ, δὲν εἶναι φαινόμενο χωρὶς τὸ δάκτυλο τῆς θείας Προνοίας. Ἐπειτα δὲν σταματᾷ ἐδῶ αὐτὸ τὸ θαῦμα. Εἶναι, ἂν δὲν παραδεχθοῦμε τὴ θεία Πρόνοια στὴ μέση, ἀνεξήγητο τὸ πῶς αὐτὸ τὸ παιδί πού ἀνετράφη μέσα σὲ ἀρνητικὸ περιβάλλον καὶ ἐμορφώθη μὲ τὴν αἰγυπτιακὴ σοφία, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ ἀπελάμβανε τόσης χλυδῆς καὶ δόξης ὡς υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ, διετῆρει στὴν καρδιά του τὴν ὀρθόδοξο πίστι τῶν πατέρων του, πίστιν ἢ ὁποία τὸν ἐκράτησε καὶ ὡς χαρακτῆρα καὶ ὡς γνήσιον Ἑβραῖον, ἀκέραιον. Πῶς ἡ συνειδησίς του δὲν διεφθάρη ; Πῶς ἡ εἰδωλοατρία δὲν τοῦ ξερρίζωσε τὴν πεποιθήσι στὸν προσωπικὸ Θεό ; Πῶς ἔνοιωθε τὸν ἑαυτὸ του δεμένο κοντὰ στὸ ἑβραϊκὸ αἷμα, μολονότι οἱ ὁμοθενεῖς του εἶχαν γίνει νούμερα γιὰ διασκεδάσεις, κοινὴ χλεύη καὶ ὑλικὸν ἀμαρτωλῶν ἀπο-

λαύσεων τῶν Αἰγυπτίων ; Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ τὸν συγκρατοῦσε ; "Ολοὶ οἱ παράγοντες ἦσαν ἀρνητικοὶ γιὰ ν' ἀνθέξῃ ὡς ἐβραϊόπουλο, μέσα στὰ βασιλικά ἀνάκτορα τοῦ ἀπίστου τυράννου τῶν ὁμοειδῶν του. Καὶ ὅμως, ὄχι μονάχα εἶχε τὴν ὀρθόδοξο πίστι, ἀλλὰ καὶ κρατοῦσε ὑπερήφανα καὶ στὴν πρᾶξι τὴν ἠθικὴ εὐαισθησία στὸν πόνο τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὰ κείμενα ('Εξοδ. ιβ'), χωρὶς νὰ ὑπολογίξῃ πῶς εἶναι υἱοθετημένος ἀπὸ βασιλοπούλα μ' ὅλα τὰ κοσμικὰ ἀγαθὰ τῶν ἀνακτόρων.

Αὐτὴ ἡ ἀνερμήνευτος πίστις στὸν ἀληθινὸ Θεὸ καὶ στὸ δίκιο τῶν ὁμοθρήσκων του, τὸν ἔκαναν νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ δόξες καὶ τιμές, καὶ πλοῦτη καὶ τὴν ἐφάμαρτη εὐμάρεια, γιὰ νὰ βρεθῇ στὴν ἔρημο κοντὰ στὸν Ἰοθὼρ τὸν ἐβραῖο ἀρχιεπίσκοπο, ποὺ τὸν ἐπάντρεψε μὲ τὴν κόρη του, κι' αὐτὴ ἡ πίστις ὠδήγησε τὰ βήματά του στὸ ὄρος Χωρήβ, ὅπου «ἄφθῃ δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τοῦ βάλτου» γιὰ νὰ προσέξῃ τὸ καταπληκτικὸ θαῦμα τῆς καιομένης ἀλλὰ μὴ κατακαιομένης βάλτου ('Εξοδ. γ', 2). Καὶ αὐτὴ ἡ πίστις τὸν ἠξίωσε ν' ἀκούσῃ τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖ : «Μωϋσῆ, Μωϋσῆ μὴ ἐγγίσης ὧδε. Λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος γῆ ἁγία ἐστίν... Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρός σου, Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς Ἰακώβ». Καὶ αὐτὴ ἡ πίστις τράβηξε τοῦ Θεοῦ τὸ χαρμόσυνο ἀγγελμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δεινοπαθοῦντος λαοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ πίστις ὠπλισε τὸν Μωϋσέα μὲ ἐκτάκτους θαυματουργοὺς ιδιότητες, ὥστε νὰ πεισθῇ ὁ Φαραὼ πῶς εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴ σκλαβιά του καὶ ἡ ἀποκατάστασις των στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ἡ ἴδια πίστις περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ στὴ σχετικὴ περικοπὴ ὁ θεὸς Παῦλος τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτὴ μυστικὰ νὰ βαφοῦν μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνιοῦ ὅλες οἱ πόρτες τῶν Ἑβραίων ποὺ ἔχουν πρωτότοκα, γιὰ νὰ μὴ τὰ ἐξολοθρεύσῃ ἡ κατάρρα τοῦ Θεοῦ, ποὺ θὰ ξεσποῦσε τὸ βράδυ ἐκεῖνο κατὰ τῶν πρωτοτόκων τῶν δυναστῶν τους. Καὶ αὐτὴ ἡ πίστις εἶναι ἐκεῖνη ποὺ διέταξε τοὺς ὁμοφύλους του νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ τὴ γενικὴ ἔξοδο καὶ τὴν ἐλευθερίαν τους, χωρὶς νὰ φοβηθοῦν τὸ θυμὸ τοῦ Φαραώ. Ἐβλεπε, γράφει ὁ Ἀπόστολος, τὸν ἀόρατο Θεὸ μὲ τὰ ψυχικά του μάτια, σὰν νὰ τὸν εἶχε κοντὰ του ('Εβρ. ια', 26-27), διότι ἐπίστευε στὸ λυτρωμὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴ σκλαβιά καὶ στὸ θαῦμα τῆς πεζοπορίας, ἀνέλαβε τὴν τεραστία εὐθύνη αὐτῆς τῆς εἰρηνικῆς ἐπαναστάσεως, ποὺ δὲν συνέφερε στὸ Φαραώ, ἀφοῦ πρωτίστως ἔκαμε τὸ Πάσχα καὶ τὴν «πρόσχυσιν τοῦ αἵματος».

Ἡ Ἐκκλησία μας πολὺ σοφὰ ὑπενθυμίζει στὴν ἀρχὴ τῆς σαρακοστῆς ποὺ θὰ ἐξαρθῇ ἡ θυσία τοῦ Θεανθρώπου χάριν τοῦ λυτρωμοῦ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν συμβολικὴ πρᾶξι τοῦ Μωϋσεως ποὺ διέταξε τὴ θυσία τοῦ ἀμνοῦ καθὼς καὶ τὴν πραγματοποίησι τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, γιὰτι ὁ

παραλληλισμὸς αὐτὸς κρύβει βαθύ δογματικὸ νόημα. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ χρόνια πολλά ἦσαν δοῦλοι τοῦς Αἰγυπτίους, κάτω ἀπὸ ἓνα τύραννο καὶ ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα. Ὁ λαὸς αὐτός, τελείως τσακισμένος ψυχικὰ καὶ σωματικὰ, δὲν μπορούσε νὰ ἐλευθερωθῇ μετὶ τις ἴδιες, τις ἀνθρώπινες του δυνάμεις, ἂν ὁ Μωϋσῆς, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔπαιρνε θέσι ἐξουσιαστικῆ ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ καὶ δὲν τὸν ἠνάγκαζε νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὸ κράτος μάλιστα τῶν φοβερῶν πλεγγῶν, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς ἀναφέρει στὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου (κεφαλ. ζ-ια). Ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἀνθρώπινο γένος δὲν εὐρίσκετο κάτω ἀπὸ τὴν στυγνοτέρα δουλεία τῆς ἀμαρτίας μετὰ ἀρχιτύραννο τὸν νοητὸν Φαραῶ; Ἄν οἱ Ἑβραῖοι κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐταλαιπωροῦντο σωματικὰ καὶ κατἕξυτελίετο ἢ ἀνθρωπίνῃ προσωπικότητι καὶ δὲν ἀνεγνωρίζοντο τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, μήπως κάτω ἀπὸ τὸ πέλημα τοῦ διαβόλου ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας δὲν ἐτυραννεῖτο καὶ δὲν ἐγίνετο παιγνίδι καὶ ράκος, χωρὶς νὰ ἔχη τὴ δύναμι ν' ἀποτινάξῃ αὐτὸν τὸν θρησκευτικὸ, ἠθικὸ καὶ κοινωνικὸ ζυγὸ; Ἡ ἐθνικὴ σκλαβιά εἶναι, βέβαια, κάτι τὸ φοβερό. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, σὰν δῶρο τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀπόκτημα θεῖο καὶ σὰν θεῖο δῶρο οὔτε πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται, οὔτε ἀνταλλάσσεται μετὰ κανένα ἄλλο ἀγαθόν, στὸν κόσμον αὐτόν. Ὅμως ὑπάρχουν ἐλεύθεροι ἀπ' τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἀνθρωποὶ ποὺ εἶναι οἱ πιὸ ταπεινοὶ καὶ εὐτελεῖς δοῦλοι καὶ ὑπάρχουν δοῦλοι, ὑπὸ ξένο καθεστῶς κι' ὅμως μπορούν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν τους, χωρὶς ποτὲ νὰ μπορέσῃ κανένας τύραννος νὰ τοὺς τὴν ἀφαιρέσῃ, ἐκτός κι' ἂν τοὺς ξεριζώσῃ τὴν καρδιά, ὅποτε σὰν ἐλεύθερα καὶ πάλι πουλιὰ πετοῦν κοντὰ στὸ Θεόν. Ἀπὸ τῆς σκλαβιάς αὐτὴ ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὅπως καὶ τὸ ἀπῆλλαξε. Κι' εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὸς, προφητικὸς ὁ λόγος τοῦ Μωϋσέως πρὸς τοὺς Ἑβραῖους γιὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ Πάσχα: Θὰ σφαγῇ ἀμνός, θὰ χυθῇ τὸ αἷμα στὶς πόρτες του. Θὰ φᾶνε τὸ ἀρνὶ ψητὸ καὶ ὄχι βραστό. Θὰ προσέξουν νὰ μὴ τοῦ σπάσουν τὸ κόκαλο. Κι' ὅ,τι ἀπομείνῃ θὰ τὸ τεφροποιήσουν στὴ φωτιά ν' ἀφανισθῇ. Τὸ Πάσχα αὐτὸ ἀρχίζει μετὰ τὴ θυσία τοῦ ἀμνοῦ καὶ ὀλοκληροῦται μετὰ τὸ θρίαμβο τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ ποντισμοῦ τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς (Ἐξόδ. β'-ε' κεφάλαια).

Παραθέτουμε τὴ σχετικὴ μετὰ τὸ ἐβραϊκὸ Πάσχα περικοπὴ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει: «Πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσται ὑμῖν ἀπὸ τῶν ἀρνῶν καὶ τῶν ἐρίφων λήψεσθε. Καὶ ἔσται διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρασκαιδεκάτης τοῦ μηνὸς τούτου, καὶ σφάζωσιν αὐτὸ πᾶν τὸ πλῆθος τῆς συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς ἑσπέραν. Καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ

φάγονται τὰ κρέα τῆ νυκτι ταύτη· ὀπτὰ πυρὶ καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται. Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὤμων οὐδὲ ἠψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἡ ὀπτὰ πυρὶ, κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίοις. Οὐκ ἀπολείψετε ἀπ' αὐτοῦ ἕως πρωῆ καὶ ὀστοῦν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ... Καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς· πάσχα ἐστὶ Κυρίω... Καὶ ἔσται τὸ αἷμα ὑμῖν ἐν σημεῖω ἐπὶ τῶν οἰκιῶν, ἐν αἷς ὑμεῖς ἐστε ἐκεῖ, καὶ ὄψομαι τὸ αἷμα καὶ σκεπάσω ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν πληγὴ τοῦ ἐκτριβῆναι, ὅταν παίω ἐν γῆ Αἰγύπτω. Καὶ ἔσται ἡ ἡμέρα ὑμῖν αὕτη μνημόσυνον... Ἑπτὰ ἡμέρας ἄζυμα ἔδεσθε... Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη κληθήσεται ἁγία, καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἐβδόμη κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν...» κλπ. (Ἐξοδ. ιβ', 5-16). Καὶ πραγματικὰ ἔτσι ἐωρτάζετο μετὰξὺ Ἰσραηλιτῶν τὸ Πάσχα τοῦ σημαίνει «διάβασις», «πέρασμα» ἀπὸ τῆ ζωῆ τῆς σκλαβιάς στὴ ζωῆ τῆς ἐλευθερίας, μέχρι τοῦ Σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, γιὰ μετὰ, σὰν κατεστράφη ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, κατηργήθησαν οἱ θυσίαι, τὸ βασικὸ γινώρισμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, ἐπομένως κατ' οὐσίαν αὐτὸ τους τὸ Πάσχα.

Μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν τύπων, μὲ τὴ διάλυσι τῆς σκιᾶς καὶ τὸ πέταγμα ἐπάνω ἀπὸ τὸ νεκρὸ γράμμα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ πρὸ τοῦ Πάσχα πρέπει νὰ προπαρασκευάζονται καὶ νὰ ἐτοιμάζονται ψυχικὰ ν' ἀποφεύγουν ὅσο διαρκεῖ ἡ Μ. Σαρακοστή, τίς λιπαρὲς τροφές, τὰ οἶνοπνευματώδη ποτὰ· νὰ πυκνῶνουν καὶ νὰ κάνουν πιὸ θερμὲς τίς προσευχάς τους· νὰ συμφιλίωνονται μὲ ὅσους τυχὸν διατηροῦν ἔχθρες καὶ ψυχρότητες· νὰ τακτοποιοῦν ἀδικίας τίς ὁποῖες ἔχουν κάμει· νὰ κάμνουν ἐλεημοσύνας· νὰ μελετοῦν βαθύτερα τὰς Ἀγίας Γραφάς, καὶ ὑπεράνω πάντων, νὰ προσέχουν στὰ ἄτακτα σκιρτήματα τῆς καρδιάς των, στὶς χριστιανικῶς ἀπαράδεκτες σκέψεις, λόγια καὶ πράξεις, νὰ ἐξομολογηθοῦν καὶ νὰ κρατηθοῦν ἄγνοι στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ, ὥστε μὲ κάποια, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν, παρρησία καὶ τόλμη ἐπιτρεπτῆ, ν' ἀντικρύσουν τὰ μάτια τους τὸ Ἐσφαγμένον Ἄρνιον (Ἀποκ. ε', 6, 9), τὰ χεῖλη τους νὰ ἐγγίσουν τὸ Πανάχραντον σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ καρδιά τους νὰ δεχθῆ ὄχι σάρκες ἀλόγου ἄρνιου, ἀλλὰ ζῶντα τὸν Ἄμων τοῦ Θεοῦ τὸν Ἄμωμον (Α' Πέτρ. α', 19), τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου (Ἰωάν. α', 29). Αὕτῃ ἡ νηστεία, ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς, μιὰ ὕλικὴ θυσία χάριν τοῦ πάσχοντος ἀδελφοῦ εἶναι οἱ «πικρίδες» καὶ τὰ «ἄζυμα» τῶν Χριστιανῶν, ἂν θέλουν νὰ δοκιμάσουν τὴν πνευματικὴν χαρὰ τοῦ Πάσχα, τοῦ δὲν πρέπει νὰ εἶναι Πάσχα τῆς κοιλιᾶς, ἀλλὰ τῆς καρδιάς. Ἡ ἐγκράτεια ἐπιβάλλεται γιὰτὶ ἐλευθεροῦται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν τυραννικῶν ἀπαιτήσεων τῆς σαρκὸς καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀξίαν της, ζῆ μ' ἓναν ἱερὸ πόθο νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ δοκιμάσῃ ἐξαιρετικὰ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα τὴν παρουσία του. Πρέπει ὁ ὠραῖος αὐτὸς σταθμὸς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, ἐν συν-

δυσασμῶ μετὴν λαμπροφόρο ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως νὰ μᾶς εἶναι ἓνα αἰώνιο μνημόσυνο, γιὰ τὸ ξεσκλάβωμά μας ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ νοητοῦ Φαραῶ καὶ γιὰ τὰς δωρεὰς ποὺ ἐπήγασαν ἀπὸ τὸ σταυρικὸ θάνατο τοῦ Κυρίου. Καὶ χρειάζονται, λοιπόν, οἱ λίγες ἀπικρίδες» τῶν πνευματικῶν γυμνασμάτων καὶ γιὰ τοῦτο τὸ ἐπὶ γῆς Πάσχα ποὺ ὡς ὑπόμνησις ἐπαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐξάρσεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ Πάσχα ἐκεῖνο ὅταν τὸ γλυκὸ ποτῆρι τῆς χαρᾶς θὰ τὸ γευθοῦμε κοντὰ στὸ Κύριό μας, ποὺ μᾶς ἐλευθέρωσε, γιὰ ν' ἀπευθυνώμεθα τώρα στοὺς χαιρετισμοὺς καὶ πρὸς τὴν Παρθένο ποὺ γέννησε τὸν Λυτρωτὴν καὶ νὰ λέμε ὅλοι μαζί : «Χαῖρε θάλασσα ποντίσασα Φαραῶ τὸν νοητόν...» (Λουκ. κβ', 30).

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΑΘ. ΚΑΛΥΒΑΣ
Ἱεροκέρυξ Ἱερ. Μητροπόλεως Χαλκίδος

Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ

Ἱεροκέρυκος Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως—Πρεβέζης

ΡΗΜΑΤΑ ΖΩΗΣ ΑΙΩΝΙΟΥ

Κηρύγματα εἰς τὰ Εὐαγγέλια τῶν Κυριακῶν τοῦ Ἔτους

Ἐπαινος—εὐλογία

τῆς **ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ** τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Τιμᾶται δρχ. 80

Πωλεῖται παρὰ τῷ Συγγραφεῖ (Πρέβεζαν) καὶ εἰς τὰ Βιβλιοπωλεῖα Ἱεροσυνελευτικῶν Ἐκδόσεων.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον :
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Περιοδικοῦ **ΕΚΚΛΗΣΙΑ**
Ὅδὸς Φιλοθέης 19, Ἀθῆναι - Τηλέφ. 227.689.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αϊδεσιμ. Χρήστον Μάτσειαν, Κτίσματα Δελφινακίου.—'Ιωαν-
νίνων. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο.—Περιοδικὸν «Ὁ Σωτήρ»,
'Ενταῦθα, Ἀλλαγὴ διευθύνσεως ἀποστολῆς τοῦ περιοδικοῦ ἐγένετο.—'Ιερο-
λογιώτατον Ἀθανάσιον Παπαθανασίου, Ρήγα Φεραίου 6,
Θεσσαλονίκην. Τόμοι χαρτόδετοι τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» ὑπάρχουν πρὸς
διάθεσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1949 καὶ ἐντεύθεν. Ἐκαστος τόμος τιμᾶται 50 δρα-
χμὰς ἀποστέλλεται δὲ ἐλεύθερος ταχυδρομικῶν τελῶν εἰς τοὺς αἰτούντας
ἀμα τῇ λήψει τοῦ ἀντιτίμου. Εἰς τοὺς κληρικούς καὶ εἰς τοὺς θεολόγους πα-
ρέχεται ἔκπτωσης 50%. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σας γνωρίζομεν ὅτι ὡς ἐμφαίνεται
ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν στοιχείων τὸ Ἀ' τεῦχος τοῦ ἔτους 1966 σας ἀπεστάλη
ταχυδρομικῶς. Ἐπειδὴ ὅμως πιθανὸν νὰ ἀπωλέσθῃ εἰς τὸ ταχυδρομεῖον
σας ἀπεστείλαμεν τοῦτο ἐκ νέου διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς.—Αἰ-
δεσιμ. Εὐμένιον Χαριτάκη, Πριλιά-Μονοφατσίου Κρήτης.
Διόρθωσις διευθύνσεώς σας ἐγένετο.—Αἰδεσιμ. Δημητρίου Σπυ-
ρίδωνα, Ζερβοχώριον, Παραμυθίας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο.—
Αἰδεσιμ. Σωτήριον Παπαποστόλου, Ἐφημέριον Μηλεῶν—
Βόλου, Αἰτηθέντα τεύχη σας ἀπεστάλησαν.—Αἰδεσιμ. Ἀριστεί-
δην Ἀντωνιάδην, Ἀγρίνιον. Ἐνεγράφητε καὶ σας ἀπεστάλησαν
ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα τεύχη τοῦ 1967.—Αἰδεσιμ. Νικόλαον Πα-
πανδρέου, Νεοχώριον Γορτυνίας. Σας ἐστάλη ἀπάντησις δι' ἐπιστολῆς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐπίκαιρα.—Θεοδόση Σπεράντσα, (Ἡ ἐργασία (β')).—Τοῦ Ἁγίου καὶ
Μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ὁ περὶ Ἱερωσύ-
νης λόγος. Ἀπόδοση Θεοδόση Σπεράντσα.—Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου,
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης, Τὸ μορφωτικὸν ἰδεῶδες τῶν
Πατέρων τῆς Καππαδοκίας.—'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Δὲν ὑπάρχει
ζωὴ χωρὶς λύπη. Ἀπόδοση Ἀνθίμου Θεολογίτη.—'Αρχιμ. Νικοδήμου
Γιατζιρούλη, Ἱεροκήρυκος Ἱ. Ἀρχ/πῆς Ἀθηνῶν, Οἱ Ἱερεῖς τελετές.—
Βασ. Ἡλιάδη, Πάσχα στὸ χωριό, Πάσχα στὸ νησί. Ἀναβάπτισμα ζωῆς
καὶ δημιουργία νέας ἀφετηρίας.—'Αρχιμ. Προκοπίου Παπαθεοδώρου,
Πλειότερον καὶ καθαρώτερον φῶς εἰς τὴν νεολαίαν μας (β').—Θρησκευτι-
κὰς καὶ ἠθικὰς μελέτες τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Αἰγίνης
(Γνώρισε τὸν ἑαυτό σου). Ἀπόδοση Θεοδόση Σπεράντσα.—Φ. Ἀπαν-
τήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.—Βασ. Μουστᾶκη,
'Ἐκκλησία καὶ Τέχνη.—'Αρχιμ. Χριστοφόρου Καλύβα, Ἱεροκήρυκος Ἱ.
Μητροπόλεως Χαλκίδας, Κυριακοδρόμιον, Πάσχα καὶ Μουσῆς.—Ἀλληλο-
γραφία.

Τύποις: ΤΣΙΡΩΝΗ (Μονοτυπικὰ Σηκροτήματα)
'Οδὸς Ἀέρορμαν 185, Ἀθήναι — Τηλέφ. 530.318

*Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Δημήτριος Β. Δεσποτάκης
Λεωφόρος Ἡρώων 26, Περιστέρι